
Laca Tijdingen

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
K.B. 20 april 1857

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

www.laken-ingezoomd.be
www.laca.be

Jaargang 24 - nummer 2
April - mei - juni 2013
P 309642

Het oud hospitaal van Laken.

Afzendadres & verantwoordelijke uitgever:
Wim Van der Elst, Meiselaan 91, 1020 Brussel, tel: 02/268.72.16
Afgiftekantoor: 1020 Brussel 2

Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

Ereleden: Gustave Abeels, Victor Capron, Edgard Goedleven, Roger Platton †, Freddy Thielemans

Voorzitter: Wim van der Elst Ere-voorzitters: Joris Dillen †, Leon Candau †

Penningmeester: Eric Christiaens

Actieve leden: Jacques Bastiaens, Pierre Debecker, Pieter De Raedt, Fabien de Doncuers, Steph Feremans, Pierre Schacht, Rudi Schrever, Fernand Sonck, Marie-Henriette Struyf, Jean-Pierre Van Hautegeem, Daniel Van Kriekinghe, Pierre Van Nieuwenhuysen

Colofon

Redactieadres LACA Tijdingen: Wim van der Elst, Meiselaan 91, 1020 Brussel
Tel/Fax: 02.268.72.16, Wim.van.der.elst@skynet.be

LIDGELD: Gewoon lid: 10,00 EUR, Steunend lid: ad libitum

Rekeningnummer LACA: **BE20 9794 2966 6656 BIC ARSPBE22**

Beeldmateriaal: eigen collecties

Tekstbewerking & lay-out: Marie-Henriette Struyf

Eindredacteuren: Steph Feremans, Wim van der Elst

Alleen de auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels
Wettelijk depot: BD 42818

Voormalige Rijkswachtkazerne in de Stefaniastraat

INHOUDSTAFEL

Ten Geleide, Oude Rijkswachtkazerne	Wim van der Elst, Steph Feremans	1
Brunfaut's Progressive Architecture	Steph Feremans	2
De Modelwijk in Brussel	Steph Feremans	5
Nogmaals de Crèche Clementine	Wim van der Elst	9
Destouvellesstraat. Wie was dat in Godsnaam?	Wim van der Elst	15
Het Oud Hospitaal van Laken	Wim van der Elst	19
Vilvoordsesteenweg, Tussen Lakenbrug en Van Praetbrug, Tussen Koninklijk Domein en vaart.	Wim van der Elst	33

TEN GELEIDE

Steph Feremans
Wim van der Elst

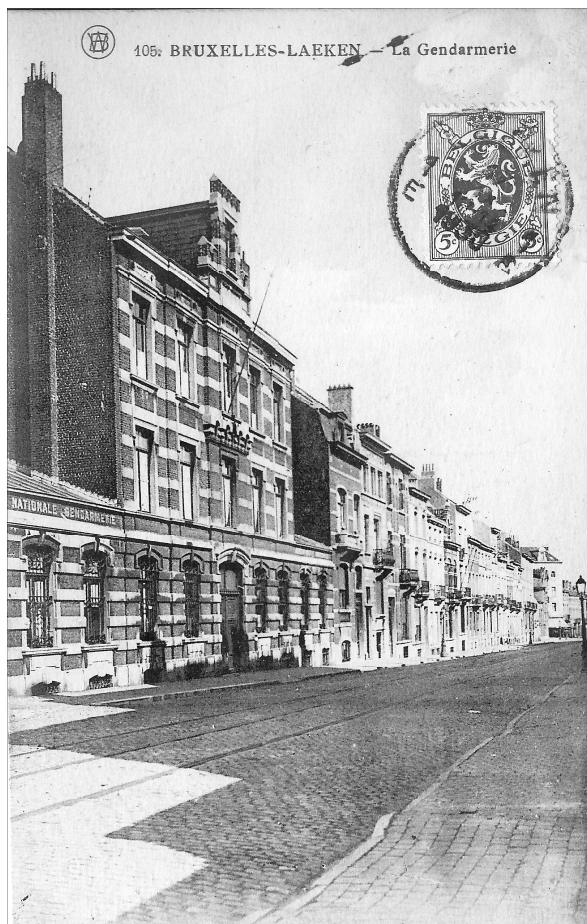
OUDE RIJKSWACHTKAZERNE

De voormalige Rijkswachtkazerne in de Stefaniastraat is in de maand maart opgeleverd als wooncomplex met 9 appartementen op 1.300 m² (4 met één slaapkamer, vier met twee en één met drie).

De verbouwing die eind 2010 van start ging was geraamd op 1,8 miljoen Euro.

De Stad Brussel die in 2006 eigenaar werd van het al lang leegstaande gebouw heeft er sociale woningen van gemaakt. Alleszins beter dan het als stadskanker te laten verkommeren. Veel weten we niet over de geschiedenis ervan.

Het is alleszins een imposant neoklassiek gebouw dat een zekere status genoot, getuige de verschillende postkaarten die onze verzamelaars ervan hebben. Dat het zo groot was zal ook wel te maken hebben gehad met de speciale rol van Laken als “Koninklijke Residentie”. Arthur Cosyn schreef in 1904 dat er in Laken twee rijkswachtbrigades waren: 6 man te paard voor Laken, Jette, Ganshoren, Relegem, Wemmel en Strombeek, maar ook niet minder dan 35 man te voet voor de bewaking van het Koninklijk Domein. Wat nog niet hoeft te betekenen dat die allemaal met hun gezin in de Stefaniastraat gelogeed waren!

BRUNFAUT'S PROGRESSIVE ARCHITECTURE

Fernand, Gaston, Maxime Brunfaut, een familie van modernistische architecten.

Steph FEREMANS

Zoals aangekondigd in ons vorig editoriaal, loopt in het Atomium een tentoonstelling over de "Lakense" architectenfamilie Brunfaut. Ze loopt nog tot 9 juni 2013 en kan dagelijks bezocht worden van 10u tot 18u (sluiting kassa om 17u30).

Ingangsticket is inbegrepen in prijs van een ticket voor een bezoek aan het Atomium zelf, en dat is op zich natuurlijk wel een uitstapje waard (prijzen variëren van 0 tot 11€).

De catalogus werd uitgegeven bij CFC Editions, telt 265 blz, is drietalig, en kost 18 €, te verkrijgen in de souvenirshop van het Atomium en de betere boekhandel.

De tentoonstelling, en vooral de catalogus, zijn een mooie aanvulling bij de reeks over de Brunfaut's die we in Laca Tijdingen in 2011 aanvingen, maar die we onder druk van externe omstandigheden moesten opschorten. De tentoonstelling op zich heeft helaas niet zoveel om het lijf: behalve enige (1 nieuwe) maquettes bestaat ze grotendeels uit reproducties van bouwtekeningen, foto's en teksten, meestal aangebracht op eveneens drietalige verticale banners. Een mooie samenvatting eigenlijk van de catalogus, die werd samengesteld door maar liefst 14 auteurs: Guy Conde-Reis, Wolfgang Bregentzer, Eric Hennaut, Jean-Marc Basyn, Pascal Delwit, Johan Wambacq, Valérie Piette, Géry Leloutre, Patrick Burniat, Isabelle De P ange, Vincent Heymans, Jo Braeken, Laure Eggerickx en Pierre Bernard.

Niet alle bijdragen halen hetzelfde niveau, en onvermijdelijk zijn er heel wat overlappingsen. Hoewel, je krijgt dikwijls hetzelfde gebouw beschreven maar vanuit een andere invalshoek bekeken, en dat op zich is ook leerrijk. Al hun teksten, samen 21 hoofdstukken bieden de lezer uiteindelijk een quasi compleet beeld van de modernistische architectuur in België in de 20ste eeuw. En hoe deze met de progressieve krachten verbonden was. Een enkel citaat van W. Bregentzer zal volstaan om de rijkdom en de reikwijdte van het werk van de drie Brunfauts te duiden:

“Het Huis van Salomon besteedt veel geld, maar geeft het als het ware aan zichzelf terug. Deze vaststelling over de financiën van New Atlantis, het ideale bestuurseiland dat in 1622 door Francis Bacon werd bedacht, klopt met de financiële situatie van de verzorgingsstaat die rond de Tweede Wereldoorlog in België wordt ingericht. Driehonderd jaar om een droom te realiseren.

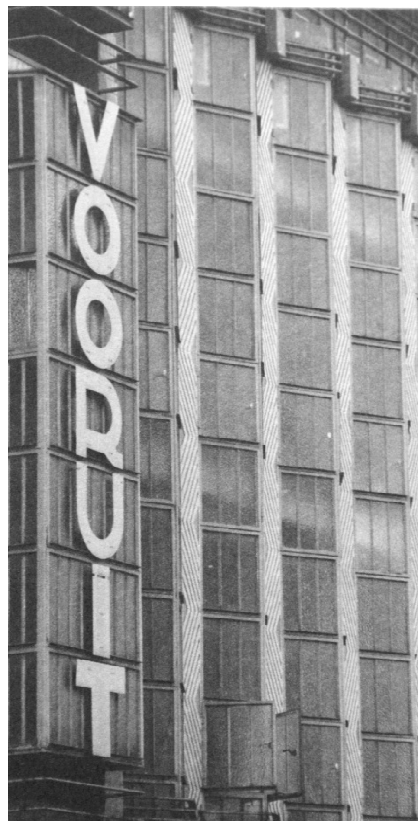
De vergelijking is simplistisch, maar schetst de uitkomst van de vooruitgangsideologie toen in Europa. Medio 20ste eeuw besteden de staat en de gemeenschappen veel geld om de ideale infrastructuur die door de ouderlingen wordt uitgedacht te verwezenlijken.

De lijst projecten die aan de familie Brunfaut wordt toevertrouwd is indrukwekkend: ziekenhuis, sanatorium, zwembad, telecommunicatienetwerk, stationsgebouw, luchthavengebouw, woningcomplex, stedenbouwkundig plan, gemeenschapshuis, zetel van de Verenigde Naties,...

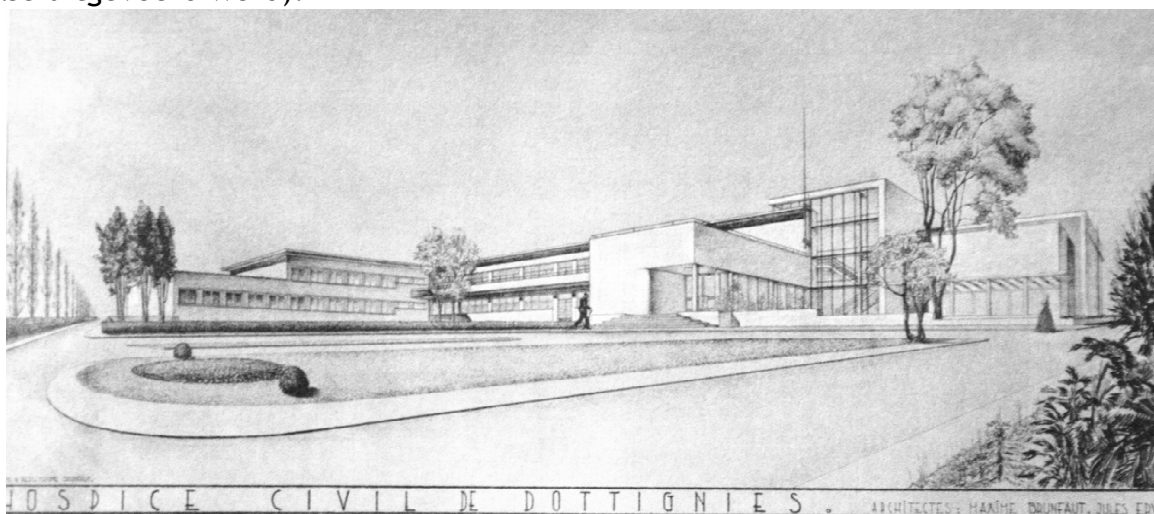
Het klinkt zoals het programma van Bacon, maar ook zoals dat van de graaf van Saint-Simon. Hij was in het begin van de 19de eeuw voorvechter van een idyllische technocratie die technische en sociale vooruitgang bundelde. Bouwt de familie Brunfaut aan dit paradijs?"

Het antwoord is ja dus. De socialistische en communistische inspiratie is een constante. Iets minder voor Gaston (broer van Fernand die toch ook tijdje in Laken verbleef) die de meest theoretische van de drie was, maar hierom in de wereld een dusdanige erkenning genoot dat hij deel mocht uitmaken van het team wereldvermaarde architecten die de zetel van de VN in New York ontwierpen.

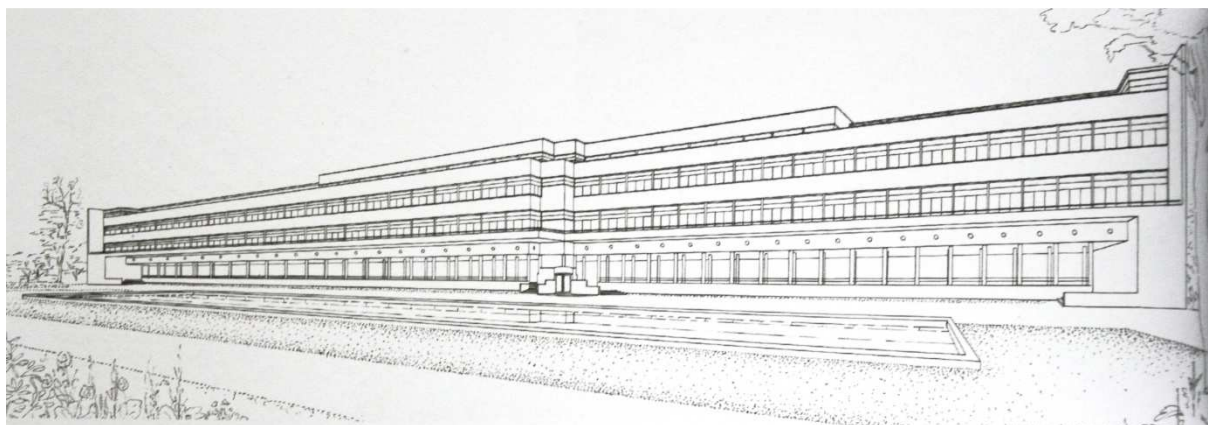
(Ik heb ooit het geluk gehad daar een week te mogen werken en ik kan u verzekeren dat het loutere gebouw alleen al dermate veel karakter draagt dat de eerste werkdag daaraan verloren gaat.) Gaston mocht dan als theoreticus wel superieur zijn, onder andere op het vlak van een zoveelste ideale typologie voor scholenbouw, het was wel Maxime die ondanks de deelname van ome Gaston de wedstrijd won voor het complex aan de Wittouckstraat (waarvan enkel de eerste fase uitgevoerd werd).

De Vooruit in Gent

"Hospice civil" te Dottignies

Het sanatorium van Tombeek.

Er valt heel wat te leren uit de catalogus, al zijn het soms open vragen, zoals bv. of Fernand de tekenpen vasthield bij Horta's plannen van het Brugmannziekenhuis. Of in hoeverre Maxime al geen hand had in Horta's plannen van het Centraal Station (vader én zoon waren allebei leerling van de grootmeester) voor hij er officieel ook mee belast werd.

Er wordt misschien iets te weinig stil gestaan bij Fernand's politieke werk, zijn wet uit 49 die de sociale stedelijke woningbouw aanmoedigde tegenover de plattelandspolitiek van de Katholieke partij die het verwerven van een eigendom buiten de steden voorstond.

Er wordt zeker té weinig stil gestaan bij de redenen waarom meesterwerken zoals het sanatorium zulk een vroege dood stierven. En er zullen nog wel hiaten te ontdekken zijn in dit boekwerk, maar al bij al geeft het een vrij volledig beeld van het onderwerp.

Het laatste hoofdstuk, "Brunfaut's homes" (zonder auteursvermelding) behandelt de eigen woonhuizen van de familie (Ukkel, Laken, Meise).

De Wand, wooncomplex

Ik had gehoopt ook een volledige lijst van alle gerealiseerde bouwwerken te krijgen, maar zal dus zelf terug het archief moeten induiken om u een volledige lijst van de Lakense realisaties te produceren.

Nog een laatste puntje van kritiek: Om een mij volkomen duistere reden is de vertaler afgestapt van geijkte termen zoals volkshuis (hier gemeenschapshuis), raadslid (hier afgevaardigde), modelwijk (hier modelstad), en ja, dat werkt op de heupen. Ik zie echt geen reden daartoe en als er al één zou zijn dan nog had dat ergens verantwoord moeten worden. Net zoals kleinere foutjes (overlijdensdatum Fernand 1872 ipv 1972) die wijzen op een onzorgvuldige Nederlandstalige eindredactie, valt dit te betreuren. Samengevat echter: de catalogus van deze tentoonstelling is zijn prijs meer dan waard.

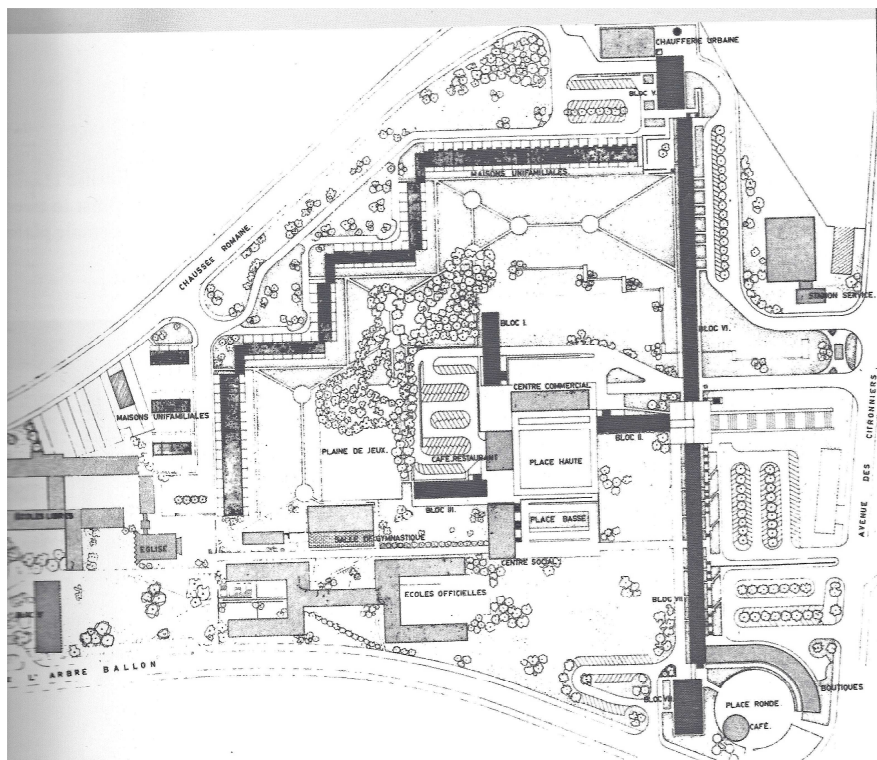
De Modelwijk in Brussel. Het levensverhaal van een groot(s) project.

Steph FEREMANS.

De voorstelling van dit boek, juli 2012, ter gelegenheid van de opening van nieuwe en gerenoveerde wooneenheden in de modelwijk kreeg eigenlijk weinig weerklank in de pers. Misschien was het tijdstip slecht gekozen, of was het omdat het pas in september in de boekhandel kwam? Nochtans is dit boek een echte aanrader voor eenieder die aandacht heeft voor onze architectuurgeschiedenis en zeker ook voor alle Lakenaars. De modelwijk is naast het atomium immers een absoluut landmark van deze voormalige gemeente geworden, een architecturaal geheel dat stilaan toch de erkenning krijgt die het verdient.

LACA heeft daar al toe bijgedragen met een bescheiden tentoonstelling in Nekkersdal in 2006 en de uitgave van een speciaal nummer.¹

Het boek werd geschreven door vier auteurs: Pierre Bernard, Isabelle de Pange, Jean-Michel Leclercq en Sarah Moutury. Helaas is nergens verduidelijkt wie voor welke bijdrage instond, maar in dit geval zijn alle hoofdstukken van uitmuntend niveau. Het werd met de steun van het Gewest en de stad Brussel uitgegeven bij [aparté], (www.aparte-editions.be) en ontstond eigenlijk naar idee van Patrick Vanschoenbeek van de Lakense Haard, die ook als verantwoordelijk uitgever optrad. Het telt 224 pagina's, is uitvoerig geïllustreerd, de meeste foto's zijn van Xavier Claes, en het is verkrijgbaar in de betere boekhandel voor 25 euro.

¹ Laca Tijdingen jaargang 16 september 2004: "Renaat Braem en de Modelwijk"

Enkele architecten van het team poseren achter de maquette van de Modelwijk voorgesteld op Expo 58. V.l.n.r. Louis Van Hove (Groupe Structures), Roelofs (Nederlands architect), Paul Fitschy (L'Équerre), Victor Coolens, Jean Van Doosselaere, Raymond Stevner (Groupe Structures), René Panis, Émile Berninolin (Luiks architect), Jean-Baptiste Fazius (opmeter), Jacques Van der Meeren (stadsplanner van de Groupe Structures), Jacques Bosseret-Mali (met pijp, Groupe Structures). Op de maquette zit de mooie Olga Goudvis, hun secretaresse, die met haar figuur de strakke lijnen van de Modelwijk wat verzacht...

Het boek omvat veel meer dan “het levensverhaal van een groot(s) project.” Het schetst eerst de context van de optimistische jaren 50 en 60, de leer en betekenis van het modernisme in de architectuur, een beknopte geschiedenis van de volkshuisvesting (in België) en de geschiedenis van de Lakense Haard. In dat hoofdstukje leren we ondermeer dat, onder het voorzitterschap van Fernand Brunfaut, broer Gaston het complex op de Mutsaard aan de Jean de Bolognestraat ontwierp en Maxime, zijn zoon, vele jaren later 6 blokken aan de Noordwijk tekende, maar dat ook andere gerenommeerde architecten zoals Joseph Diongre in Laken werkzaam waren. Nog voor het ontstaan van deze sociale huisvestingsmaatschappij (1920) was Laken reeds het terrein van vooruitstrevende experimenten zoals de familistère van Godin² maar ook bvb de bouw van 39 identieke huizen in de Gasstraat en de Ledeganckstraat in 1911 door de Schaarbeekse aannemer Camille Simoens op plan van de architect Wéry is een gevolg van Beernaert's besluit om de ASLK toe te staan individuele en

collectieve goedkope leningen uit te geven voor de bouw van bescheiden arbeiderswoningen. Dat dit nodig was mag blijken uit de bevolkingscijfers van Brussel die tussen 1840 en 1910 verviervoudigden terwijl de huurlasten stegen en lonen daalden.

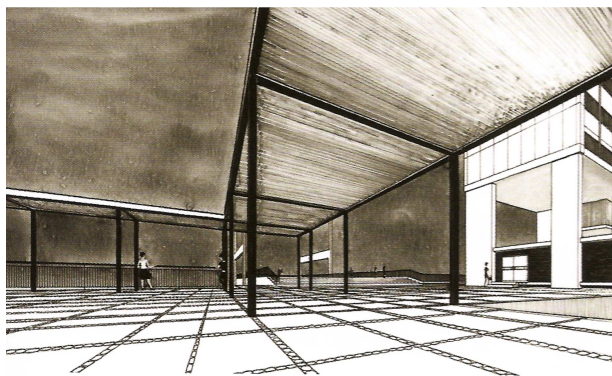
In een tweede deel wordt de ontstaansgeschiedenis en de bouw van de wijk verhaald. Dat de figuur van Fernand Brunfaut, initiator van het project in een apart hoofdstukje van drie pagina's uitgelicht wordt is niet meer dan logisch. Maar ook alle elf deelnemende architecten en hun architecturale mérites worden uitgebreid ten tonele gevoerd. Terzijde wordt aangestipt hoe het hele project de toen nog unitaire BSP ten goede zou komen (en leren we nogmaals hoe de wet Brunfaut de tegenhanger werd van de wet De Taeye die de kleine landeigendom promootte). De auteurs besteedden behalve aan het ideaal - wie zou vandaag nog de bouw van een “modelwijk” durven voorstellen - heel wat aandacht aan de toen vernieuwende, ja soms originele bouwtechnieken, de keuze voor hoogbouw, het idee van de rechte hoek en de uitgekiende plattegronden van de appartementen in functie van de gezinsgrootte. Laten we niet vergeten dat in die jaren woningen met badkamer als luxe golden! Maar tegelijk staan de auteurs stil bij de technische miserie die het gevolg was van soms te goedkope keuzes, of van te ideale, zoals deze van de collectieve verwarming.

² Laca Tijdingen jaargang 16 nr. 3 – maart 2005: “De Familistère van Godin te Laken beschreven in 1913”

In een derde deel maken we kennis met de mensen in het verhaal: de bewoners. Hoe deze zelf instonden voor de aanplantingen rondom en een participatieve rol opeisten en bekwamen dankzij de oprichting in 1967 door Louis Arnoldi van de Association des Locataires de la Cité Modèle. Deze ALCM was ook de drijvende kracht achter een bloeiend verenigingsleven dat echter niet verhelen kan dat heel wat bewoners er tegelijk minder gelukkig waren, hun kansarmoede als onlosmakelijk etiket droegen en zich aan de “banlieue” wel haast verstoten voelden uit het centrum. Maar het is tegelijk hartverwarmend te lezen hoe dankzij mensen als Michel Demaret en Roger Marblie de Lakense Haard zich openstelde voor de verzuchtingen van de bewoners.

Hoe Josée Dortu, Jean “Dernière Heure”, Saïd Sidki en Fabien Zimmerlé bijdroegen tot velerlei feestdagen en uiteindelijk het wijkfeest “Jour de fête” ontstond, en hoe daarin ook de vzw Modelwijk als sociale dienst van de Lakense Haard een bijzondere rol speelde.

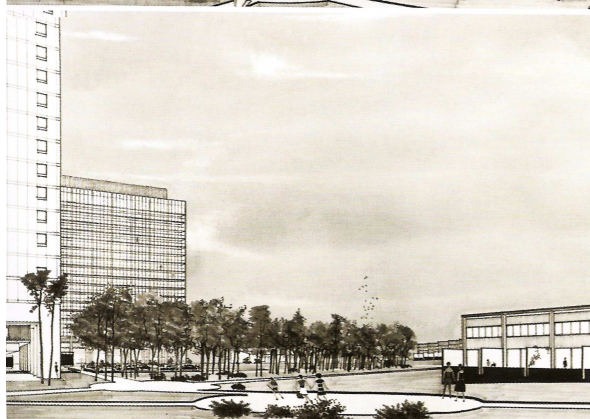
Deze laatste geeft samen met de maatschappij Médiane het driemaandelijkse tijdschrift Toc-Tok uit dat behalve praktische info ook eerder theoretische beschouwingen aan het leven in een sociale woonwijk niet schuwt. In de modelwijk ontstaan als het ware modelinitiatieven zoals een huis van het kind, een jongeren-centrum “Averroès” (de naam is geen toeval), een praktijkschool restaurant “Hazewée” en zorgt de cité culture voor méér dan één cultuur.

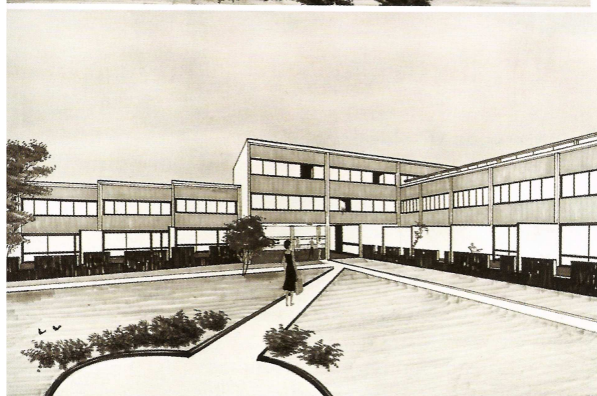
◀ Het Hoogplein ligt op het hoogste punt van de wijk.
Renaat Braem, 1960.

◀ Achter het Hoogplein eist de natuur opnieuw haar rechten op en wedijveren de bomen in de hoogte met de gebouwen. De dichte beplanting verbergt de parkeerplaats aan de voet van de torengebouwen.
Renaat Braem, 1960.

◀ De bomen scheppen een visuele overgang tussen de zestien verdiepingen hoge torengebouwen en de rijen eengezinswoningen met slechts één verdieping. De grasperken worden doorkruist door paden en pleintjes.
Renaat Braem, 1960.

◀ De eengezinswoningen palen aan elkaar en hebben individuele voortuintjes. Op de hoek ligt een overdekte doorgang onder een gebouw van twee verdiepingen.
Renaat Braem, 1960.

Het vierde deel vertelt ons de geschiedenis van de renovatie van de wijk waarvoor in 2004 een aanbesteding uitgeschreven werd. Opnieuw werd gekozen voor een team van architecten met elk een eigen invalshoek en ervaring, dat er eerst voor opteerde om samen een masterplan te schrijven, een dynamisch plan weliswaar, dat het traject beschrijft dat ze willen afleggen. Men leest daarin bijna opnieuw hetzelfde enthousiasme als dat wat het team van Renaat Braem bezielde, en net als in die ontstaansgeschiedenis krijgen we alle nuttige details van betrokken architecten en ingenieursbureaus voorgeschoteld. Er wordt uitgebreid stilgestaan bij de inbreng van landschapsarchitect Gilles Clement en Eugene Liebaut's ontwerp van het cultureel centrum.

Tenslotte zijn de renovatie en de uitbreiding van de blokken 9 tot 12 (2009-2013) het onderwerp van het voorlaatste hoofdstuk waarna we nog een blik kunnen werpen op de projecten voor de volgende jaren, en het boek afsluit met een slotwoord, waaruit hieronder nog een uitgebreid citaat.

“De echte Modelwijk is geen ideale stad. De test van de realiteit slaat elke utopie aan diggelen. Hoewel de Modelwijk op papier of als maquette de hoop vertegenwoordigde van een hele generatie architecten op zoek naar een nieuwe maatschappij, werd hij, naarmate hij uit de grond oprees, al meteen verouderd, in een frontale botsing met de maatschappelijke veranderingen en ideologische evoluties. Van slecht beheerste technieken tot budgettaire beperkingen, van fout gelopen ingrepen tot spijtige onvoorziene omstandigheden, van energiecrisis tot maatschappelijke crisis... de zes decennia die zijn verlopen sinds het project op tafel lag, hebben de oorspronkelijke droom een lelijke deuk gegeven. Was het dan inderdaad louter een hersenschim? Wie door de wijk kuiert, of het nu is om van de vormen te genieten of om de bewoners te ontmoeten, kan niet ontkennen dat dit ondanks alles een unieke en krachtige plaats is.

Dat bevestigen ook de meeste mensen die hier wonen, niettegenstaande de klachten die er zijn. De groot-schalige renovatie die de beheerders van de wijk hebben aangevat, spreekt in vele opzichten aan. Een van hen zei ons: “Als je een Bugatti erft en hem wil restaureren, dan zal je dat wellicht veel kosten. Maar nadien rij je wel met een Bugatti!” ...

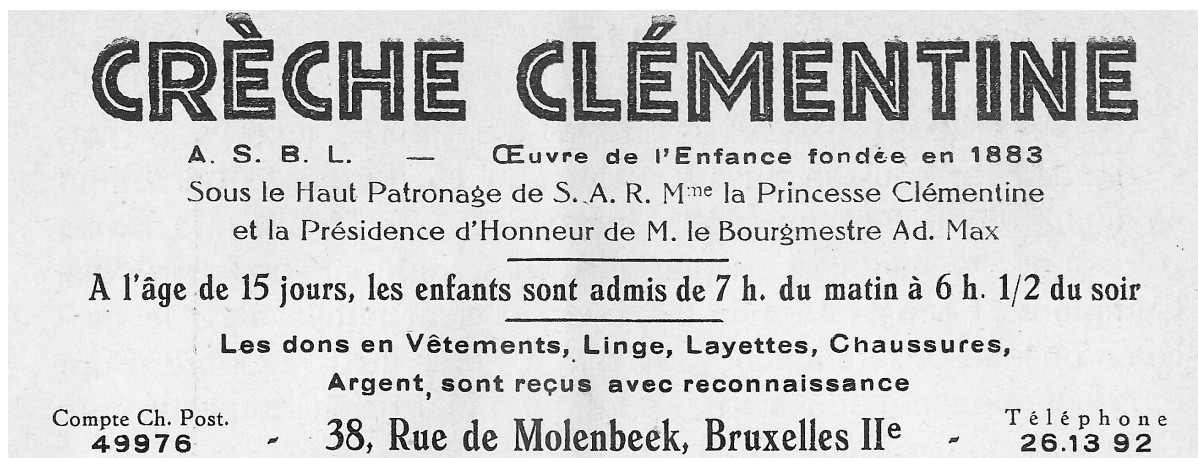
Nadat hij ooit zelf een droom was, is het nu de beurt aan de Modelwijk om te durven dromen.”

NOGMAALS DE CRECHE CLEMENTINE...

Wim van der Elst

We brachten in Laca Tijdingen jaargang 24 nr. 1 van januari 2013 reeds een bijdrage hierover, in hoofdzaak de prachtige reeks foto's uit de verzamelingen van Eric Christiaens en Daniel Van Kriekinghe. De tekst kwam vooral uit het laatste rapport over 1920 dat nog door de gemeente Laken was opgemaakt en opgenomen werd in het Bulletin Communal van de Stad Brussel 1921. In feite zijn we daarmee te vroeg geweest, want zoals te verwachten was is er ook in de vorige rapporten van Laken telkens een hoofdstukje aan gewijd. We hebben er zo kunnen terugvinden van 1883 tot 1900 die door het Stadsarchief op internet gezet zijn.¹

We vroegen ons af waarom er aan de gevel van het gebouw in de Molenbeekstraat een gedenkplaat “A Pierre Gavand 1874” is aangebracht, waar als oprichtingsjaarvan de crèche steeds over 1883 wordt gesproken. Het antwoord vinden we in de gemeenteraadszitting van 10 maart 1874. Burgemeester Jules Van Volxem leest daar uit het testament van 23 december 1873 van Pierre Gavand die op 18 februari 1874 is overleden, dat die aan de gemeente Laken de naakte eigendom nalaat van zijn onroerend in de Molenbeekstraat, waarvan het vruchtgebruik toekomt aan Henriette Stormacq om bij haar overlijden de volle eigendom ervan te verkrijgen. En zulks op last van er een meisjesschool of een crèche/bewaarschool in te richten.

¹ Te vinden op www.brussels.be/colossus/bulletinscommunaux/bulletins/documents Na een grote reeks van Brussel zelf komen er op het einde documenten van Laken, de verslagen van de gemeenteraad van de periode waarin die gedrukt werden, eerst stenografisch, later analytische samenvattingen, voor de jaren 1873-1894 (1889 ontbreekt) en de jaarlijkse rapporten 1873-1901. Ze zijn wel telkens onderverdeeld in blokken van 100 blz. wat het doorzoeken bemoeilijkt, temeer daar de titels die aan verzamelingen van dergelijke blokken niet exact aangeven wat men er onder kan vinden. Opgelet: de bestanden kunnen niet met alle browsers geopend worden. Wij deden het met google.chrome.

(Daarnaast laat hij aan het Bureau van Weldadigheid een som van 4.000 fr. na om jaarlijks 400 broden uit te delen aan de armen). Herry stelt voor de instelling de naam van de stichter te geven maar de burgemeester zegt dat zulks voorbarig is, dat het nog tijd zal zijn om te beslissen wanneer de gemeente het gebouw ter beschikking zal gekregen hebben.

Het zou inderdaad nog tot 9 maart 1884 duren eer juffrouw Stormacq kwam te overlijden. Op de gemeenteraadszitting van 11 maart 1884 wordt het wegvallen van het vruchtgebruik vastgesteld op het woonhuis van Gavand in de Molenbeekstraat 38 dat op 1 augustus 1874 op 19.236 fr. geschat was. Er wordt een krediet gestemd van 2.500 fr. om de successierechten te betalen. De burgemeester stelt voor er een bewaarschool in onder te brengen.

De gemeente Laken gaf al voor 1873 een jaarlijkse subsidie aan een Crèche Royale - Ecole Gardienne Reine Marie-Henriette in de "faubourg de Laeken" te Molenbeek, Simonsstraat 12. Die lag daar immers bijna op de grens van de arbeiderswijken van Molenbeek en Laken rond de Antwerpsesteenweg. In 1882 waren er 62 kinderen uit Laken, 17 in de crèche en 45 in de bewaarschool. Er staat jaarlijks een verslag over in het rapport van de gemeente Laken.

Maar in het hart van de gemeente, aan de andere kant van de vaart, was er geen crèche. Vanaf 1880 vindt men in de rapporten telkens de wens dat er daar ook een zou komen. In dat van 1883 is het eindelijk zover. Op 28 mei 1883 is er een crèche geopend met de naam Crèche Clémentine in een gebouw dat de gemeente gratis ter beschikking heeft gesteld in de Sint-Jorisstraat 2². De gemeenteraad dankt de oprichters de heer en mevrouw Nyssens, de heren Frion, Parsy en Willems. Het allereerste verslag in briefvorm dat wordt opgenomen is gedateerd 15 september 1883 en getekend door Ch. Nyssens, voorzitter, en Schildknecht, secretaris. Er wordt niet in gezegd waarom men de naam Clémentine aangenomen heeft en of de prinses daarbij betrokken was. Wel dat er plaats is voor een 30 kinderen en dat er 18 wiegen geplaatst zijn. Maar de gemiddelde bezetting is slechts een 15, wat niet aan de verwachtingen beantwoordt. Het personeel bestaat uit een directrice, een kinderjuffrouw (bonne) en een meid. De dokters Eghels en Vander Aa staan gratis in voor de hygiënische zorgen. Men hoopt vanaf volgend jaar op een jaarlijkse subsidie te mogen rekenen. Dat was inderdaad het geval met 1.000 fr. In het rapport 1884 vinden we weer een brief met verslag van 14 september 1884 (secretaris is nu Henri Oehm) waarin staat dat de gemiddelde bezetting opgelopen is tot 17 in de eerste trimester en 22 in de tweede trimester 1884 en dat er daarom naast directrice juffrouw C. Bulcke nu twee kinderjuffrouwen en een meid zijn. Er is een overdekte speelplaats gemaakt.

² Dat is de oude Sint-Jorisgang, rond 1920 herdoopt in Hubert Stienetstraat, een straatje dat een U vormt die vertrekt en eindigt in de Paleizenstraat (over de bruggen). Dus dicht bij het oude gemeentehuis.

Er is nu ook een groter jaarverslag bij met financiële gegevens, schenkingen, samenstelling van comités, enz. De beheerraad in het eerste jaar 1883: erevoorzitter burgemeester Bockstael; voorzitter gemeenteraadslid Ch. Nyssens; ondervoorzitter industrieel Schildknecht; secretarissen beeldhouwer E. Salu en rentenier H. Willems; econoom B. Frion, ordonnateur van de Burgerlijke Godshuizen; leden gemeenteraadslid H. De Ridder, gemeentesecretaris L. Houba, handelaar Trichtinger.

In 1886 is er niet veel te melden. De bezetting schommelt van 25 tot 30 per dag, wat prachtig is voor een crèche die nog maar twee jaar bestaat in een afgelegen buurt. Het uitgebreid jaarverslag bevat ook een lange alfabetische lijst van de leden.

In 1887 valt het overlijden te betreuren van mevrouw Charles Nyssens, voorzitter van het comité der beschermdames. Weer veel lijsten met schenkingen, onder meer voor wiegen (tegen 35 fr. per wieg, bv door de burgerwacht).

In het rapport 1888 wordt het overlijden gemeld van stichter en econoom B. Frion.

In dat van 1890 is er meer te melden : de crèche is in de loop van april 1889 verhuisd naar de Molenbeekstraat 38, in het ruime huis met tuin dat Gavand nagelaten heeft aan de gemeente en deze ter beschikking heeft gesteld, waarvoor dank aan burgemeester Bockstael. Anderzijds heeft voorzitter Ch. Nyssens ontslag genomen en is vervangen door gemeenteraadslid Tassignon.

Ook directrice Bulcke nam ontslag en werd vervangen door mev. Vander Elst.

Op 31/12/1888 waren er 71 inschrijvingen met een maximum bezetting van 29.

In 1892 zegt men dat de inschrijvingen gestegen zijn van 177 in 1890 naar 186 in 1891 en de gemiddelde bezetting van 35 naar 38. Onder de successen bij de inzameling van steun wordt een spektakel in het Circus Busch op 17/12/1891 vermeld, op initiatief van mev. Tollenaere, voorzitter van het comité der beschermdames. Ook de filantropische vereniging "Le Conservatoire Africain" wordt speciaal vermeld.

Op 7 juli 1893 stelt Neybergh in de gemeenteraad voor de subsidie op te trekken van 1.000 naar 1.500 fr. en de crèche gratis te maken, waar nu 15 cent per dag moet betaald worden. Dat zal niet genoeg zijn, zegt Tassignon, maar er zijn ook ouders die kunnen betalen. Men wil geen onderzoek naar de financiële draagkracht van de families.

In 1893 bestaat de crèche 10 jaar. De bezetting was de eerste drie jaar gemiddeld 21 met maximum 32 en, in 1892, 46 en 69. Voor het eerst wordt er gewag gemaakt van plaatsgebrek. Het is niet meer mogelijk wiegen bij te plaatsen. Het is niet gezond voor kindjes van 2 maand tot 3 jaar van 7uur 's morgens tot 6 of 8uur 's avonds met teveel in een te klein lokaal te zitten.

Men hoopt dat de gemeenteoverheid zal overgaan tot de uitbreiding. De directrice weduwe Van der Elst wordt bedankt voor de goede zorgen. Ook dokter Beaudoux.

In 1894 herdenkt men het spektakel op 28 januari 1893 in de Muntchouwburg ingericht door de *Société royale des Ex-Sous-Officiers de l'armée* en bedankt ook speciaal *Le Conservatoire Africain*. De bezetting is voor de eerste keer gedaald. Hoewel volgens de statuten de leeftijd beperkt was tot maximum 3 jaar werden in de praktijk kinderen van 6 en 7 jaar toegelaten. Tot in 1890 volstonden de twee zalen op het gelijkvloers. Maar in 1891 werd een ervan gereserveerd voor kinderen in de wieg en de andere voor kinderen van 2 tot 3 jaar, en gingen de oudere naar de verdieping. In 1893 was het niet meer mogelijk alle kinderen op te vangen. Alle wiegen waren bezet. In de twee aanpalende zalen op het gelijkvloers van 4 m hoog, 5 m lang en 4 ½ m breed waren 40 kinderen ondergebracht en op de verdieping in een kamer van 5 m op 4 m en 4 m hoog nog eens 29. De hygiëne liet dat niet meer toe, en men moest de kinderen vanaf 5 jaar verwijzen naar de bewaarscholen. Het Werk zou ze toch tot hun 6 jaar moeten kunnen opvangen. Er zou dus een kleine kleuterklas moeten bijkomen. In vele crèches worden de kleine kinderen zodra ze toekomen ontkleed en gewassen, en krijgen ze een hemd en een kleedje van de instelling. Als hun eigen kleren niet proper zijn worden ze onmiddellijk gewassen en bij hun vertrek krijgen ze die terug aan. De comités moeten zulke maatregel overwegen.

In 1895 komt men nog eens terug op het plaatsgebrek. Het aantal kinderen is terug gestegen. Het is niet mogelijk er te weigeren. En ze zouden er moeten kunnen blijven tot ze alleen in veiligheid naar de lagere school gaan. Kinderen hebben beweging nodig. Een uitbreiding dringt zich op. Voor het ogenblik zou het volstaan langs de kant van de tuin te bouwen: de twee zalen op het gelijkvloers dienen dan als "pouponnière", het gelijkvloers van de nieuwbouw is voor de kinderen van 2 tot 3 jaar en de verdieping voor de ouderen.

In 1896 nog eens een pleidooi voor vergroting. De crèche zou moeten kunnen beschikken over:

- 1) een grote zaal met de wiegen voor de kleintjes van 15 dagen tot 18 maand;
- 2) een grote zaal voor die van 18 maand tot 3 jaar;
- 3) een kleine kleuterklas voor kinderen van 3 tot 5 jaar;
- 4) een waslokaal, met droogplaats en linnenlokaal, naast een kamer waar de vuile kinderen kunnen ontkleed worden en een kostuum van de crèche krijgen.

Maar wie moet een nieuwbouw op de plaats van de tuin betalen? De crèche heeft geen rechtspersoonlijkheid, zij kan geen onroerend bezitten. De fondsen die we ontvangen zijn bestemd voor de werking, ze worden niet gegeven om een gebouw op te richten dat eigendom van de gemeente zou zijn. Het is aan de gemeente om een gemeentegebouw te vergroten waarvan zij de exclusieve eigenaar is.

In 1897 is er nog steeds geen reactie gekomen van de kant van de gemeente... In 1898 evenmin. Maar in 1899 wordt gezegd dat de gemeenteraad op 18 november 1898 de vergroting gestemd heeft. Jammer genoeg staan de verslagen van dat jaar, als ze al zouden gedrukt zijn, niet op internet. Maar er moeten sporen van te vinden zijn in het budget 1899 en volgende.

De 12 gedenkplaten op de gevel van Crèche Clémentine.

Het ontslag wordt betreurd van mev. Tollenaere - de Joncheere, die door de aanhechting van de Groendreef bij Brussel in 1897 niet meer op Laken woont. Er is tevergeefs geprobeerd haar van gedacht te doen veranderen. Ook wordt herdacht het overlijden van Willems, stichtend lid en bestuurder, en van mevrouw Ris, beschermdame sinds 1892.

Als bewijs van de zorg van de directrice Van der Elst bij het vaststellen van mazelen of kinkhoest om aansteking te voorkomen wordt het geval aangehaald van een kleine die oogpijn had. Hoewel niets liet vermoeden dat het besmettelijk was verwittigde ze de voorzitter die dokter Paulus het kind liet onderzoeken. 's Anderendaags stelde die bij een andere kleine dezelfde ziektesymptomen vast en raadde aan de instelling te doen desinfecteren. Voorzitter Meyers kocht onmiddellijk een lamp "Drostein" en deed het daarmee zelf. (Wat voor een wonderlamp zou dat geweest zijn? Het geloof in wetenschap en techniek was groot...).

In 1900 is het dan zover en hoopt men de uitbreiding in de loop van het jaar in gebruik te nemen. Dat is niet gelukt want volgens het rapport 1891 was het pas in dat jaar. Ze beschikken nu over twee grote zalen meer. De administratie voegt na het rapport van de crèche zelf eraan toe dat de uitbreiding 12.465 fr. gekost heeft, maar dat ze een meerwaarde brengt aan een gemeentegebouw. Er wordt nog eens gezegd dat men moet denken aan de inrichting van een bewaarklas. (Dat zou volgens Cosyn in 1904 gebeurd zijn.) Rapporten na 1901 staan echter niet op internet.

Om te eindigen hierna de samenstelling van de beheerraad in 1901: erevoorzitter burgemeester Bockstael; voorzitter industrieel G. Meyers; ondervoorzitter gemeenteraadslid E. Salu; secretaris-penningmeester A. De Meyer, onderdirecteur departement financiën en openbare werken; econoom handelaar Jacobs-Brocas; leden gemeenteraadslid Fineau; rentenier Daviaud; dokter Leclercq.

En van het comité der beschermdames: vice-voorzitster mev. Dupont-Schuster; secretaris mev. Houba-de Strooper; leden de dames Boone, Bourgeois, Meyers, Salu, Thys-Van Ham.

In alle verslagen heeft men het over het succes van spektakels die ingericht worden en waarvan de winst naar de crèche gaat. Meermaals wordt als voorbeeld gesteld voorzitter Meyers die voor alle arbeiders van zijn chocoladefabriek goede plaatsen koopt. Mogen andere industriëlen dat navolgen.

Tot zover wat we konden vinden tot in 1901. Jammer genoeg is er dan een lacune tot in 1920 maar wij hopen die ook nog te kunnen aanvullen.

DESTOUVELLESSTRAAT - WIE WAS DAT IN GODSNAAM?

Wim van der Elst

We gaan er meestal van uit dat het hier een straat op Schaarbeek betreft, maar vergeten dat er een stukje waar ze uitgeeft op de Masuistraat ook op Laken ligt. De grens volgt immers de oude bedding van de Zenne. In het *Rapport au Conseil Communal* 1876 van de gemeente Laken komt ze voor bij een ganse reeks recent gegeven straatnamen als *rue d'Estouvelles* (sic), voor het verlengde op Laken van de straat met die naam op Schaarbeek. Het kan maar om enkele huizen gegaan hebben want bij de volkstelling van 1920 woonden er slechts 15 gezinnen en dan nog éénpersoonsgezinnen want het ging om 8 mannen en 7 vrouwen. In 1930 waren het maar 13 gezinnen meer maar wel 43 personen (17 mannen en 26 vrouwen). In 1961 is er niemand meer en staat er dat de straat niet bebouwd is voorbij nr. 60. Een straat zonder veel geschiedenis, ware het niet dat op 26 september 2010 een zware ontploffing op de hoek met de Gaucheretstraat in Schaarbeek enkele huizen in puin legde en drie mensenlevens eiste. De oorzaak is voor zover we weten nog niet achterhaald. Het zou geen gasontploffing geweest zijn. Kan het iets te maken gehad hebben met de luchtbombardementen van mei 1944 waarbij heel wat bommen daar in de buurt gevallen zijn en misschien niet allemaal ontploft?

De bombardementen van 1944 in de Koninginnelaan.

Op 11 mei 1944 was er zeer zware schade in de Koninginnelaan (aan de brug over de Zenne daar), de Masuistraat en de Vooruitgangsstraat. Laken heeft dus een straatnaam die al in Schaarbeek bestond overgenomen. Waarom Schaarbeek die naam gekozen heeft weten we niet¹. Het is niet onmogelijk dat Destouvelles die al op 3 januari 1842 te Brussel overleed er een tijd zou gewoond hebben. Want een ander aanknopingspunt vinden we niet in het uitvoerig levensbericht dat Théodore Juste aan hem wijdde in deel 5 van de *Biographie Nationale* uit 1876. Een van de tientallen die Juste zou maken over figuren van tijdens en na de Belgische omwenteling van 1830, waarvan de meesten al lang vergeten zijn...

Charles Destouvelles is zo een geval. Geboren op 3 maart 1775 te Parijs, belandde hij met de Franse legers rond 1795 in Maastricht en bekleedde hij lagere functies bij het militair bestuur (Maastricht was een belangrijke vestingstad). Maar hij zou zich aangetrokken gevoeld hebben tot de advocatuur. In die dagen mochten ook niet-juristen optreden als verdediger voor het gerecht. Destouvelles zou naam gemaakt hebben door de vrijspraak te bepleiten van een burger van Maastricht die vervolgd werd omdat hij een priester had verborgen die gezocht werd omdat hij weigerde de eed aan de republiek af te leggen. Hij zou zich een cliënteel opgebouwd hebben, maar op 13 maart 1804 reserveerde een wet het beroep van advocaat voor de houders van een diploma in de rechten. Er werd een uitzondering gemaakt voor wie al als verdediger optrad, mits door het afleggen van een aantal proeven het diploma te behalen. Destouvelles slaagde daarin en werd ingeschreven op het “tableau” van de balie van Maastricht. Na de val van het keizerrijk van Napoleon bleef hij te Maastricht en bekwam de grote naturalisatie. Hij werd lid van de gemeenteraad en van de provinciale staten. In 1824 werd hij door de taalwetgeving van Koning Willem I verplicht Nederlands te leren om in die taal te pleiten. Hij verstond het wel maar als hij het sprak wekte hij hilariteit... Hij zei erover: *De Vlamingen hebben mijn oren 25 jaar pijn gedaan met hun slecht Frans, nu betaal ik hen met gelijke munt met mijn Hollands*. Naar het schijnt gebruikte hij bij het pleiten een groot woordenboek maar zocht hij soms ook opzettelijk foutieve letterlijke vertalingen.² Zo kreeg hij de lachers op zijn hand toen hij een uitstel, “remise”, van een zaak betitelde als “koetsenstalling”.³ In 1821 was er een typisch conflict tussen het stadsbestuur van Maastricht en de Koning. Het stadbestuur verwierp de begroting voor de stadswacht met het argument dat de oprichting van de Schutterij in 1813 niet van toepassing was op Maastricht dat toen nog geen deel uitmaakte van Nederland.

¹ Bij Jan Dekoster, *Kuierend door de straten van Schaarbeek*, 2e uitgave, 1981, wordt een beknopte uitleg gegeven over wie Destouvelles was, maar niet waarom hem die eer te beurt is gevallen.

² Carlo Bronne, *L'Amalgame*, Brussel: Goemaere (1948), p. 287

³ Henri Moreau, Charles Rogier, in: *Les gens de robe liégeois et la révolution de 1830*, Conférence du Jeune Barreau de Liège, Liège : George Thoné, 1931, p. 20

Willem I eiste genoegdoening maar burgemeester Hennequin (ook al een ingeweken Fransman) weigerde. Daarop werden de 10 raadsleden afgezet en Hennequin voor het Assisenhof van Luik gedaagd omdat hij zich verzette tegen de uitoefening van de wetgevende macht. Het proces wekte sensatie. Hennequin werd verdedigd door Destouvelles, de Sauvage en de latere regent van België Surllet de Chockier. Het eindigde met een vrijspraak en het nieuws werd onmiddellijk met postduiven overgebracht naar Maastricht. De burgemeester werd er triomfantelijk ingehaald door een stoet van 65 rijtuigen en 200 ruiters.⁴

Bij de revolutie van 1830 vinden we hem terug bij de Limburgse liberalen. Hij werd gekozen in het Nationaal Congres voor het district Maastricht en was er zeer actief. Hij was voor een erfelijke constitutionele monarchie maar tegen de uitsluiting ten eeuwigden dage van het geslacht Nassau. Als liberaal van de oude stempel was hij tegen de onafhankelijkheid van de geestelijkheid en tegen de absolute vrijheid van onderwijs.

Het Congres koos hem op 10 februari 1831 tot tweede ondervoorzitter, en nadat Surllet de Chokier regent geworden was en als voorzitter opgevolgd door de Gerlache werd hij eerste ondervoorzitter. Hij was een voorstander van de kandidatuur van de hertog van Nemours maar sloot zich aan bij de keuze van Leopold van Saksen-Coburg en maakte deel uit van de delegatie die hem in Londen de kroon ging aanbieden. Van daar uit schreef hij op 19 juni 1831 aan de regent dat de delegatie onderling verdeeld was. Sommigen hoopten dat de Conferentie de problemen van België zou oplossen maar hij geloofde dat niet. Prins Leopold toonde wel interesse voor de kroon die hem werd aangeboden maar de Conferentie zou vooraf de fundamentele bezwaren moeten opheffen en dat wil ze niet. Zijn aanvaarding zal slechts voorwaardelijk zijn en bijgevolg niet beantwoorden aan het decreet van het Congres.⁵

Destouvelles was tegenstander van het verdrag van de XVIII artikelen dat de Conferentie van Londen als voorwaarde stelde en dat immers het verlies van Maastricht voor België inhield. Na de inhuldiging van Leopold I werden er verkiezingen gehouden en Destouvelles was kandidaat voor de Kamer in het arrondissement Maastricht. Hij kreeg tegenkanting van een deel van de clerus en geraakt maar in de tweede ronde door ballottage gekozen. In de Kamer werd hij opnieuw eerste ondervoorzitter. Na de rampzalige veldtocht van augustus 1831 kwam er een nog nadeliger verdrag van de XXIV artikelen, dat het definitief verlies van Maastricht betekende en waar hij vergeefs verzet tegen voerde.

⁴ Ibidem, p. 277

⁵ Jules Garsou, *Le Général Belliard premier ministre de France en Belgique 1831-1832*, Parijs, 1936, p. 156

In oktober 1832 ruilde hij zijn kamerzetel voor een functie als raadsheer⁶ bij het Hof van Cassatie en zou hij dat beroep de laatste tien jaren van zijn leven uitoefenen. Juste besluit zijn hagiografie met: "*La sollicitude de sa fille unique sut adoucir ses derniers moments, et la fin de cette existence laborieuse fut celle d'un honnête homme et d'un chrétien.*"

Destouvelles werd na zijn overlijden op 3 januari 1842 begraven op het kerkhof van Laken, toen al het "pantheon" van wie enige naam had in de hogere kringen. Arthur Cosyn brengt in het boekje "Le Cimetière de Laeken" uit 1906 p. 15 een foto van het graf. Cosyn schrijft zijn naam wel als C.-J.-R. d'Estouvelles, hoewel nergens uit blijkt dat hij een adellijke titel zou verworven hebben. Het is nochtans onder de naam d'Estouvelles dat zijn eeuwigdurende concessie op het kerkhof van Laken staat ingeschreven. Pierre Schacht heeft vruchteloos een uur lang de graven op perk 6 afgezocht, maar ze zijn zodanig verweerd dat het bewuste graf niet meer terug te vinden was.

Het graf (foto Cosyn 1906).

In het grote werk dat in 1930 ter gelegenheid van het Eeuwfeest van België over het Nationaal Congres verscheen⁷ staan niet minder dan 120 portretten op A4 formaat van veelal lang vergeten personaliteiten. Maar van Charles Destouvelles hebben de samenstellers zelfs geen portret kunnen vinden...

⁶ Raadsheer en niet voorzitter van het Hof van Cassatie zoals Jan Dekoster schrijft.

⁷ Vicomte du Bus de Warnaffe, sénateur et Carl Beyaert, avocat: Le Congrès National. Biographies des membres du Congrès National et du Gouvernement Provisoire, Bruxelles et Paris : Librairie Nationale d' Art et d' Histoire, 1930.

HET OUD HOSPITAAL VAN LAKEN

Wim van der Elst

Illustraties Eric Christiaens en Marie-Henriette Struyf

Wie het vandaag over ziekenhuizen in Laken heeft denkt automatisch aan het Brugmannhospitaal. Maar de oprichting daarvan werd in 1906 beslist door de Godshuizen (voorlopers van het huidige O.C.M.W.) van de Stad Brussel en toen de eerste steen in 1911 werd gelegd bevond het zich op het grondgebied van de gemeente Jette. De bouw was in 1914 al goed opgeschoten maar werd vertraagd door de oorlog zodat de inhuldiging pas in 1923 plaats vond. Toen was Laken al sinds 1921 opgeslorpt door Brussel, en het terrein van het ziekenhuis werd op 20 april 1925 bij Brussel gevoegd¹.

Maar er is in de onafhankelijke gemeente Laken daarvoor ook een ziekenhuis geweest. Arthur Cosyn² zegt dat omwille van de cholera-epidemie van 1866 (606 gevallen en 348 doden op een bevolking van 9.313) de gemeenteoverheid een hospitaal inrichtte in de Paleizenstraat (nu Mellerystraat). Dit mede omdat de Stad Brussel waar de epidemie natuurlijk ook heerste beslist had dat de choleralijders van Laken niet langer opgenomen werden in de Brusselse ziekenhuizen. Op een vergadering van de Brusselse gemeenteraad van 15 augustus 1877 (we komen er nog op terug) zei burgemeester Jules Anspach dat het toen (in 1866) dank zij de Koninklijke vrijgevigheid was dat er een hospitaal in het park van Laken werd opgericht. Schepen Orts stipte aan dat het de Koningin (Marie-Henriette, de echtgenote van Leopold II) was die het had gesticht en de burgemeester beaamde dat.

Nochtans schrijft Cosyn dat de gemeente een gebouw op een terrein van 13a 30ca gekocht had voor 47.000 fr. en dat de verbouwingen ervan gebeurd waren door architect Trappeniers. Misschien had er daarvoor een tijdelijk hospitaal bestaan in een gebouw aan de rand van het Koninklijk Domein dat immers grensde aan de Paleizenstraat en latere Mellerystraat.

Hoe dan ook, de gemeenteoverheid hanteerde als beginjaar steeds 1869.

Dat vinden we in de jaarlijkse verslagen van het college aan de gemeenteraad waarin telkens een hoofdstukje over het hospitaal staat waarin steeds dezelfde gegevens voorkomen (er zijn er maar vanaf 1872):

¹ Meer erover in: "Van de kant van Brugmann. Een ziekenhuis in zijn eeuw", onder leiding van Daniel Désir, Brussel: Editions Ercée, 2006.

² A. Cosyn: "Laeken Ancien & Moderne", Brussel, 1904, pp. 149-151.

1872 - 220 opnamen - 17 betalend en 203 behoeftig waarvan 71 van Laken; 23 overlijdens; 22 bevallingen.

1873 - 227 opnamen - 19 betalend en 208 behoeftig waarvan 83 van Laken; 36 overlijdens; 15 bevallingen tot in juni want toen werd de materniteit gesloten wegens een epidemie van buikvliesontsteking. Toen die uitbrak overleden de drie vrouwen die er verbleven, en nadat er gedesinfecteerd was raakte de eerste vrouw die opgenomen werd toch besmet en overleed. Men besloot toen dat het beter was thuis te bevallen of bij een vroedvrouw, in aparte kamers. En de materniteit werd gesloten.

1874 - 251 opnamen - 19 betalend en 232 behoeftig waarvan 86 van Laken; 29 overlijdens. Een vijfde religieuze werd aangenomen op vraag van de moeder-overste. Op 5 oktober 1874 stelde Herry in de gemeenteraad vragen bij de hoge kostprijs van het hospitaal. Burgemeester Van Volxem zei (toen al...) dat het goedkoper zou uitvallen als de Lakense zieken niet naar Sainte-Marie gestuurd werden: de ligdag komt er op 3 à 4 fr. per dag, tegen maar 1,50 fr. tussenkomst in de Brusselse ziekenhuizen...

1875 - 305 opnamen - 21 betalend en 284 behoeftig waarvan 74 van Laken; 28 overlijdens.

1876 - 321 opnamen - 21 betalend en 301 behoeftig waarvan 48 van Laken; 28 overlijdens. Maar er wordt ook gezegd dat de commissie van de godshuizen op 13 juli 1876 beslist heeft het hospitaal om te vormen in een "hospice", een bejaardentehuis voor mannen en vrouwen.

1877 - 121 opnamen - 6 betalend en 115 behoeftig waarvan 54 van Laken; 13 overlijdens. Deze cijfers weerspiegelen al de afbouw.

Op de reeds vermelde gemeenteraad van de Stad Brussel van 15 augustus 1877 interpelleerde Delecrosse over het voornemen van de gemeente Laken om haar hospitaal te sluiten. Dat zou tot gevolg hebben dat de reeds overvolle ziekenhuizen van Brussel nog eens per jaar 300 à 350 zieken van Laken erbij te slikken krijgen.

Hij heeft aan dokter Martha³ die reeds jaren gratis de medische dienst in dat hospitaal (Sainte-Marie de Laeken) verzorgt om nadere informatie gevraagd en kreeg via hem een schrijven van 9 augustus 1877 getekend door directeur Loontjens en internist Desmedt van het "hôpital Sainte-Marie" met deze gegevens:

³ Vermoedelijk de dokter Martha die lid was van de bestendige deputatie van de Provincie Brabant en naar wie een straat werd genoemd op 28/4/1864 in de Noordwijk die echter met Collegebesluit van 3/10/1975 werd afgeschaft voor de kaalslag van die buurt.

Jaren	Aantal zieken	Waarvan pokken	Waarvan typhus
1874	217	3	11
1875	256	0	6
1876	293	20	23
1877tot 8 augustus	177	13	12

Het was vooral de concentratie van patiënten met besmettelijke ziekten die zorgen baarde. Burgemeester Anspach zou tot vier keer toe herhalen dat de enige oplossing was de hospitalen buiten de agglomeratie te plaatsen.

Op 31 maart 1878 werd het hospitaal van Laken een “hospice”. De overeenkomst met de zusters Annonciaden van Ranst werd opgezegd en de dokters Vander Aa en Martha die gratis voor de medische dienst hadden ingestaan sinds 1869 werden bedankt. De Lakense zieken moesten voortaan naar de Brusselse hospitalen en werden daar aanvaard (mits betaling door de gemeente Laken voor de behoeftigen) tot in 1884 de Stad Brussel opnieuw weigerde besmettelijke zieken uit andere gemeenten op te nemen.

Daardoor moest Laken het oude hospitaal opnieuw openen en een ander onderkomen zoeken voor de bejaarden. Op de Lakense gemeenteraad van 18 november 1884 kwam een rapport waarin gezegd werd dat de Godshuizen op 12 september gevraagd hadden het hospitaal terug te openen in het oude gebouw en een ander voorlopig onderkomen te zoeken voor de 38 bejaarden van het rusthuis. De gemeenteraad stemde daar mee in. Op de lotgevallen van het “hospice” gaan we verder in. Het hospitaal trad op 1 maart 1885 weer in werking. Er werden nu ook kinderen en lijders aan schurft en syfilis toegelaten, maar geen geesteszieken. In de periode 1/3/1885-31/8/1885 waren er 122 opnamen en werden er 108 “solferbaden” toegediend. Per 31/8/1885 verbleven er 24 zieken, 12 mannen en 12 vrouwen.

In 1886-1887 ontving het hospitaal dat volledig gereorganiseerd was en vergroot met een aanpalend gebouw 527 zieken, werden er 3.572 gratis raadplegingen gehouden en 97 controles van prostituees.

In 1891 kwam men aan 580 opnamen, 76 weliswaar alleen voor een “medisch bad”, 6.917 gratis consultaties. Er waren 81 overlijdens en 62 geboorten.

In 1892 waren er 495 opnamen, 5.591 raadplegingen, 72 overlijdens en 48 geboorten. Op 15 augustus 1892 verbleven er 25 zieken.

In 1893, 510 opnames (11 enkel een bad), 5549 raadplegingen, 58 overlijdens en 43 geboorten. In de farmacie werden 15.461 recepten klaargemaakt.

In 1894, 469 opnames, 5959 raadplegingen, 57 overlijdens en 52 geboorten. Op 16/8/1894 waren er 28 patiënten.

In 1895, 455 opnames, 67 overlijdens en 48 geboorten. Op 15/8/1895 28 patiënten.

In 1896, 369 opnames (15 voor enkel een bad), 73 overlijdens en 42 geboorten.

In 1897, 440 opnames, 62 overlijdens. Op 16/8/1897 26 patiënten.

In 1898, 351 opnames, 43 overlijdens, 39 geboorten. Op 16/8/1898 27 patiënten.

In 1899, 402 opnames, 59 overlijdens, 48 geboorten. Op 16/8/1899 22 patiënten.

In 1900, 457 opnames, 54 overlijdens, 39 geboorten. Op 16/8/1900 25 patiënten.

In 1901, 501 opnames, 62 overlijdens, 44 geboorten. Op 16/8/1901 33 patiënten.

Nu over naar het “hospice”. De nood eraan werd algemeen erkend, en daarom werd het oud hospitaal in 1878 omgevormd tot bejaardentehuis. Maar dat was slechts een voorlopige oplossing. De Raad der Godshuizen zag het groot en ze had daartoe goede redenen. In het jaarverslag 1878 lezen we dat ze hopen een prachtig nieuw hospice te bouwen op een terrein van 1ha 7a 78ca in het *Krayenblock* dat door het Bureel van Weldadigheid wordt afgestaan. De bouw zal bekostigd worden uit het legaat van juffrouw Antoinette Van Gulick ('s Hetogenbosch 26/4/1819 - Laken 30/3/1878) die bij testament van 12/8/1872 een bedrag van 125.000 fr. heeft gelegateerd aan de Godshuizen voor de oprichting van een tehuis voor bejaarden, wezen of armen.⁴ Joris Dillen situeert de voorgenomen ligging in de omgeving van de Lakense Normaalschool (nu lyceum) in de richting van de Tuinbouwersstraat. Er werd alvast besloten dat de nieuw aan te leggen straat waaraan het thuis zou komen naar juffrouw Van Gulick te noemen. Uiteindelijk zou haar naam echter aan een straatje tussen de Claessensstraat en de Wautierstraat gegeven worden.

Maar in afwachting werd dus een deel van het oud hospitaal in gebruik genomen. Op 31/8/1879 telde men 23 kostgangers, 11 mannen en 12 vrouwen. Er waren 9 opnamen, 6 overlijdens en 1 uitsluiting wegens “inconduite persistente”. Het jaarverslag vermeldt echter ook dat het project van het nieuwe hospice stil ligt wegens betwisting van het legaat. Niettemin zal architect De Maeght al plannen ontwerpen. De procedure over het legaat zou nog vele jaren aanslepen, het kapitaal stond geblokkeerd maar de Godshuizen konden wel over de intresten beschikken.

In 1884 kwam alles op de helling te staan door de noodzaak het oud hospitaal weer als dusdanig in gebruik te nemen door de weigering van de Stad Brussel om nog

⁴ Meer hierover en over “de lijdensweg van het bejaardentehuis” in de bijdrage van Joris Dillen: Er zitten “vrijgevigens” in Lakense straatnamen, deel 3 Antoinette Van Gulick, in: Ons Graafschap, Jaarboek 22, 1992, pp. 80-84, in kopie overgenomen in Laca Tijdingen jaargang 5 nr. 3 van maart 1994.

zieken uit Laken op te nemen. Dat werd besproken op de gemeenteraad van 18 november 1884 en de heropening van het hospitaal werd goedgekeurd. Om de 38 bejaarden die er verbleven onder te brengen had het College een eigendom van 55a aan de Leopoldstraat, de vroegere Campagne Mathieu, gevonden en stelde voor die voor 100.000 fr. aan te kopen van de Compagnie Immobilière die met dat bod akkoord ging.

Op de zitting van 14 april 1885 werden de plannen van De Maeght voor het nieuwe bejaardentehuis voorgelegd. Het zou 205.482 fr. kosten waarvan de Godshuizen zelf 70.300 fr. zouden inbrengen (uit het legaat dat nog steeds betwist werd) en voor het saldo gerekend werd op subsidies van de gemeente, de Staat en de Provincie, te spreiden over meerdere boekjaren.

Op de zitting van 28 april 1885 klonk echter een heel ander verhaal. De Godshuizen hebben de Campagne Mathieu gehuurd in afwachting dat de gemeente ze zou kopen. Maar op 18 maart 1885 heeft de provinciegouverneur laten weten dat die aankoop niet kan doorgaan omdat de Hoge Raad voor de Hygiëne er zich tegen verzet omwille van de nabijheid van het kerkhof... Nochtans had de Bestendige Deputatie op gunstig advies van de Provinciale Medische Commissie ingestemd met het voorlopig onderbrengen van de bejaarden daar. Burgemeester Bockstael zegt dat de Hoge Raad uit het oog verloren heeft dat het om een voorlopige oplossing gaat. Hij vergist zich ook als hij zegt dat het kerkhof maar 32 m langs de ene kant en 16 m langs de andere kant van het kerkhof ligt, want er moet daar telkens 12 m bijgeteld worden, de breedte van de vroegere afgeschafte Leopoldstraat die tussen de Campagne en het kerkhof ligt en waar niet mag begraven worden. Hij haalt ook lange citaten aan van autoriteiten uit Parijs en van de burgemeester van Aken die het kerkhof van Laken bezocht heeft en die het gevaar voor de volksgezondheid relativeren. Er is trouwens bij de cholera-epidemie van 1866 in de wijk rond het kerkhof geen enkel geval geweest. De verhuis naar de Campagne Mathieu ging toch door en er werden 34 bejaarden, 21 mannen en 13 vrouwen, in ondergebracht. Op de gemeenteraadszitting van 15 november 1887 vroeg Neybergh om er meer te kunnen opvangen, maar dat was volgens de burgemeester onmogelijk en de hogere overheid verbiedt er vleugels bij te bouwen.

Op 25 september 1886 had de Minister van Justitie laten weten dat voor het nieuwe bejaardentehuis geen subsidies te bekomen waren, en de Provincie had zich daar bij aangesloten. Men probeerde nog eens met een project om een gezamenlijk weeshuis en bejaardentehuis te mogen bouwen, maar ook dat werd afgewezen, ook nog op 10 november 1896 bij een hernieuwde poging.

Men bleef dan maar in de “voorlopige” campagne die verder werd gehuurd. In het verslag van 1892 staat dat een vermindering van de huur werd bekomen omdat de Godshuizen grote herstellingen aan de gebouwen die in slechte staat zijn zal uitvoeren, waardoor het hospice volledig getransformeerd zal worden.

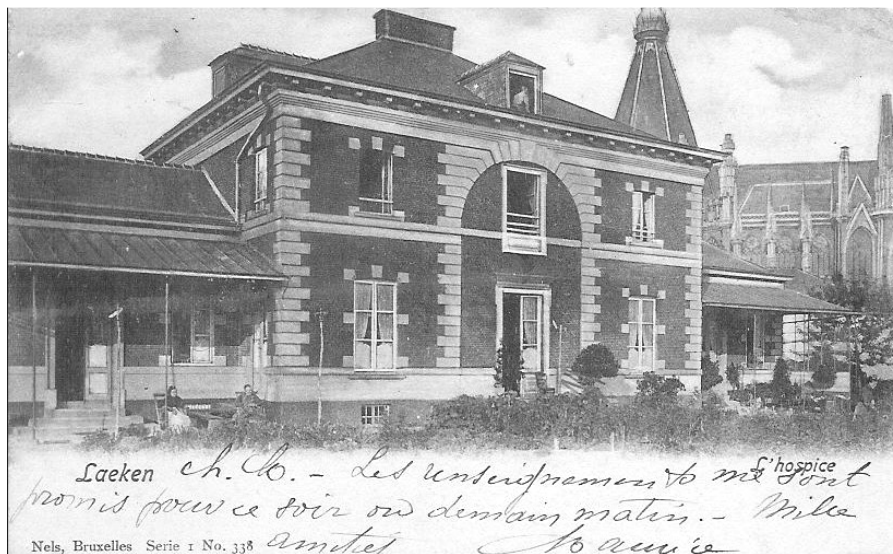
Laeken

L'église, vue postérieure

Nels, Bruxelles Serie 1 No. 336

4679. - BRUXELLES-LAEKEN. - L'Hospice des Vieillards et l'Eglise Notre-Dame

Laeken ch. de. - Les renseignements me ^{de l'hospice} sont
 fournis pour ce soir ou demain matin. - Mlle
 Amélie Noauve

Nels, Bruxelles Serie 1 No. 338

Maar aan een nieuw tehuis kan niet gedacht worden: de fondsen laten het niet toe. Op 16 september 1892 gaat het Bureel van de Weldadigheid in de aanval. Die hadden op 4/6/1878 de grond in het Krayenblock gratis afgestaan aan de Godshuizen (bekrachtigd bij K. B. van 20/10/1878 en akte verleden op 29/11/1878). Maar 14 jaar later is er nog steeds geen bejaardentehuis. De jaarlijkse huuropbrengst was daarvoor maar een 185 fr. maar ze hadden gehoopt per jaar minstens 2.000 fr. te kunnen uitsparen op ouderlingen die ze moesten onderhouden en die dan naar het rusthuis zouden gaan. Zo berekenen ze een “verlies” van 30.590 fr. over 14 jaar en dreigen ermee het terrein terug te eisen omdat de voornaamste voorwaarde van de overdracht niet vervuld is. Ze beweren dat er veel te weinig plaats is voor bejaarden die daardoor ten hunnen laste blijven. De Godshuizen van hun kant stellen dat de meeste bejaarden niet naar een rusthuis willen maar in familie willen blijven en dat er daardoor steeds plaats genoeg is om alle kandidaten op te vangen zoals blijkt uit de cijfers:

1893: 30 bewoners (18 mannen, 12 vrouwen), 5 overleden, 1 weggegaan, 8 nieuwe.

1894: 33 bewoners (21 mannen, 12 vrouwen), 3 overleden, 6 nieuwe.

1895: 35 bewoners (blijkbaar overbevolking), 4 overleden, 3 weggegaan, 9 nieuwe.

1896: 33 bewoners (20 mannen, 13 vrouwen), 8 overleden of weggegaan, 7 nieuwe.

1897: 28 bewoners (16 mannen, 12 vrouwen), 4 overleden, 5 weggegaan, 4 nieuwe.

1898: 21 bewoners (10 mannen, 11 vrouwen), 4 overleden, 11 weggegaan (waarvan 6 wegens de grenswijziging van Laken met Brussel in 1897), 8 nieuwe.

1899: 27 bewoners en dus nog 6 bedden vrij.

1900: 27 bewoners, 4 overleden, 3 weggegaan, 5 nieuwe.

1901: 28 bewoners, 7 overleden, 2 weggegaan, 11 nieuwe.

In 1902 werd de Campagne Mathieu aangekocht door de gemeente, met het oog op de latere vergroting van het kerkhof waaraan het paalde, voor de prijs van 125.000 fr., inbegrepen de bijgebouwen en een kleine oude hoeve. Het hoofdgebouw was vroeger een buitenverblijf van de bankier Matthieu. Er bestaan meerdere postkaarten van en Cosyn brengt er een foto van.

Op 1 juli 1903 werd een *Oeuvre de l'Hospitalisation* gesticht, dat beroep deed op filantropen, met tot doel het oprichten van een bejaardentehuis voor een 100 personen, een nieuw hospitaal, een weeshuis. Blijkbaar werden daartoe in de volgende jaren gebouwen aangekocht in de omgeving van het oude hospitaal aan de Mellerystraat. Maar het project kwam niet van de grond.

Na de indienstneming van het nieuwe gemeentehuis aan het (huidige) Bockstaelplein werd er in 1913 even aan gedacht de bejaarden en wezen onder te brengen in het oude gemeentehuis aan de Paleizenstraat (over-de-Bruggen). Maar dat was veel te klein.

In 1914 werd het hospitaal opnieuw opgedoekt en omgevormd tot weeshuis. Eric Christiaens vond een advertentie in de *Revue Internationale de Pharmacie* van 1 augustus 1914 waarin het materiaal en de producten van de farmacie van het hospitaal van Laeken te koop worden aangeboden door de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen (de voorzitter Carmoy woonde aan de Antwerpsesteenweg op nr. 164). Dat had dus niets te maken met de oorlog want die was toen nog niet uitgebroken.

REVUE INTERNATIONALE DE PHARMACIE

Vomissements de la grossesse

Produits et Spécialités Pharmaceutiques

Anorexie, Lienterie Chlorhydropepsiques
TONI-DIGESTIF — DYSPEPSIES

Etablissements GOY

Commission — Exportation

22, RUE BEAUTREILLIS, PARIS (IVe)

Téléphone 1034,68

Adresse télégraphique Etablisgoy-Paris

USINE MODÈLE

Matériel considéré comme le plus important qu'existe pour la préparation de :

Ampoules stérilisées, Capsules et perles gélatineuses, Capsules au Gluten, Pilules, Granules, Comprimés, Saccharolés, Granules effervescents, Pâtes, Pastilles et Tablettes, Ovules et Suppositoires, Sirops, Extraits, Sérums thérapeutiques, Emulsions d'huile de foie de morue et d'autres huiles, Coton iodé, Sinapismes, Thés purgatifs, Savons antiseptiques, Savons de toilette, etc., et, en général, tous les produits pharmaceutiques.

Dépôt général des Produits vétérinaires
DUC et RIALEB.

La maison se met à la disposition des clients pour l'exécution rigoureuse et rapide de toutes les formules qu'ils veulent bien lui confier.

Ses ateliers considérables de lithographie et de typographie, en partie installés au Siège social même, permettent de livrer immédiatement, avec un élégant et riche conditionnement, avec des noms et marques des pharmaciens, toutes les préparations pharmaceutiques, alimentaires, hygiéniques, qui peuvent lui être demandées.

Sur demande, envoi gratuit d'échantillons
de Produits et de modèles de conditionnement.

Laeken, le 1er Août 1914.

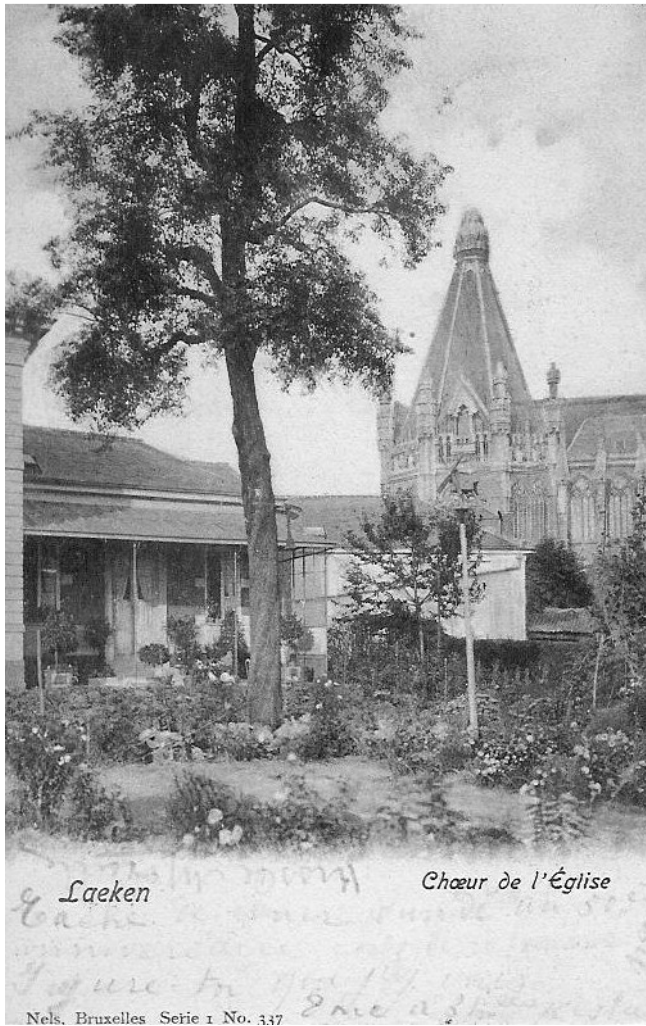
La Commission des Hospices Civils de Laeken fait connaître à MM. les Pharmaciens et Grossistes que le matériel et les produits ayant appartenu à la pharmacie de l'Hôpital de Laeken seront mis en vente par lots ou globalement au plus offrant.

L'inventaire des articles à céder est à la disposition des intéressés au Secrétariat des Hospices, rue Mellery, 24, tous les jours ouvrables de 9 à 16 heures.

Les offres doivent parvenir à M. le Président des Hospices civils de Laeken avant le 15 courant. Une décision sera prise huit jours plus tard.

Le Président,

CARMOY, 164, chaussée d'Anvers.

Laeken *Chœur de l'Église*
Nels. Bruxelles Serie 1 No. 337

Laeken - Chœur de L'Eglise

L' Hospice

Huidig zicht op het koor van de kerk O.L.V. van Laken Vanuit het Mellery Centrum.

Foto M.H. Struyf 2013

We beschikken over geen rapporten aan de gemeenteraad van Laken na 1901 maar kunnen het verder verloop min of meer reconstrueren uit het jaarverslag over 1920, het laatste van de onafhankelijke gemeente Laken, dat werd gepubliceerd in het Bulletin Communal de la Ville de Bruxelles 1921. Uit een tabel blijkt dat tot in 1914 het hospitaal in werking was.

1. Gemeentelijk hospitaal

Jaar	Aantal zieken	Aantal ligdagen	Uitgaven	Gemiddeld verblijf
1905	434	11.784	34.477	27
1906	397	9.466	42.673	24
1907	380	9.710	43.824	26
1908	517	11.871	41.436	23
1909	480	9.219	36.783	19
1910	559	10.794	42.615	23
1911	517	10.717	45.210	20
1912	621	12.686	64.375	20
1913	827	16.535	77.482	19
1914	666	15.768	83.577	23

2. Andere instellingen in de plaats van het hospitaal

1915	870	21.250	78.556	24
1916	1.066	27.176	99.431	25
1917	1.272	30.251	118.184	23
1918	1.730	34.461	142.383	19
1919	1.897	29.313	151.541	15
1920	1.364	28.143	196.724	20

De oorlogsjaren vertonen een sterke stijging van het aantal zieken en een forse verhoging van de onkosten die zich nog sterker doorzet in 1920.

In het oud hospitaal fungeerde sinds 1915 het weeshuis. Daarin verbleven op 31/12/1920 25 jongens en 18 meisjes (+ 5 gehospitaliseerd). In het bejaardentehuis waren er toen 18 mannen en 15 vrouwen. In het vroegere hospitaal Mellerystraat 20 waren er nog raadplegingen en een beperkt personeel. De uitgaven bedroegen in 1920 een 30.000 fr. (+ 8.647 fr. voor het pensioen van de vroegere directeur en apotheker) waarvan 15.598 fr. voor de raadplegingen venerische ziekten (misschien wel een nasleep van de oorlog...). In elk geval een peulschil tegenover de 200.000 fr. voor zieken in andere (Brusselse) hospitalen en nog eens 70.000 fr. voor het onderhoud van behoeftigen in asielen.

Er waren op 31/12/1920 in Laken 24 dokters, 14 apothekers, 4 tandartsen, 6 vroedvrouwen, 4 veeartsen en 5 drogisten (er rekening mee houden dat de ganse wijk van de Antwerpsesteenweg meespeelt). Typisch detail: de vroedvrouwen kregen voor een bevalling 20 fr. en als het een tweeling was 30 fr.

Het nieuwbouwproject bestond nog steeds. Het weeshuis zou moeten afgebroken worden en vervangen door een veel grotere nieuwbouw aan de Mellerystraat met mogelijkheid tot uitbreiding langs de Onze-Lieve-Vrouwkerkstraat (nu Mathieu Desmaréstraat). Maar van die plannen werd afgezien op 3 juli 1919.

Ook het bejaardentehuis voldoet niet meer aan de eisen, het is te klein, te oud, en ligt te midden van het kerkhof. Daarom werd op 31 maart en 21 april 1920 besloten de eigendom Stevens aan de Medoristraat 170 te kopen voor 90.000 fr. Die bestaat uit een buitenverblijf op nr. 170 van 45a en een huis met tuin op nr. 176 van 1a 20ca. Daarin zou het bejaardentehuis ondergebracht worden en tijdelijk een deel van de bewoners van het weeshuis in afwachting van de heropbouw daarvan.

Maar de aanhechting bij Brussel in 1921 veranderde de kaarten en er kwam niets meer terecht van een nieuwbouw. De Stad Brussel was zeker niet zinnens om nog een nieuw ziekenhuis in Laken te bouwen terwijl Brugmann in afwerking was.

De gronden aan de Médoristraat werden op 24 december 1924 wel gekocht door de Commissie van Openbare Onderstand van de Stad Brussel om er een weeshuis op te richten.

Op 15 mei 1951 stemde de Brusselse gemeenteraad principieel in met de afstand van de gebouwen van het vroegere hospitaal om er sociale woningen te bouwen. Pas op 6 juni 1955 werd de afstand aan de Lakense Haard definitief goedgekeurd. Omdat een deel van de gebouwen destijds onteigend waren voor openbaar nut hadden de vroegere eigenaars bij vervreemding ervan een voorkooprecht maar daar heeft niemand gebruik van gemaakt.

De gebouwen zijn in vergevorderde staat van verval. Uiteindelijk wordt een oppervlakte van 24a 50ca afgestaan aan de Lakense Haard tegen de prijs van 735.400 fr. of 300 fr. de m2 namelijk:

1. Het oude hospitaal met het huizenblok:
 - a) Mellerystraat 26 en 28 en Mathieu Desmaréstraat 2
 - b) Mathieu Desmaréstraat 4
 - c) Mathieu Desmaréstraat 6
 - d) Mellerystraat 22 en 24
 - e) Mathieu Desmaréstraat 8
2. De binnenkoer van het hospitaal
3. De huizen Mellerystraat 16, 18 en 20.

De Lakense Haard bouwde hier verschillende complexen getekend door de architecten Dekeuleneer, vader en zoon, met alleen één kamer voor zelfstandig wonende bejaarden.

In 1962 kwamen de eerste gebouwen klaar met 50 flats op niet meer dan twee verdiepingen.

In 1972-1973 ontstonden nog drie complexen met drie en vier verdiepingen en nog eens 116 flats, wat het totaal op 116 brengt.

Er is ook een Contactcentrum gevestigd.

Architekt Dekeuleneer.

Maison de Quartier Mellery
Buurthuis Mellery

Centre d'animation sociale de quartier – Centrum voor maatschappelijke buurtanimatie
Cafétéria- Cafeteria . Animations- Animaties . Permanence sociale- Sociale Permanentie

Rue Mathieu Desmaréstraat, 10
1020 Bruxelles - Brussel
Téléphone : 02/479 59 99

Ouvert du lundi au jeudi de 9h00 à 17h00 et 16h30 le vendredi
Open de maandag tot donderdag van 9u tot 17u en op vrijdag tot 16u30

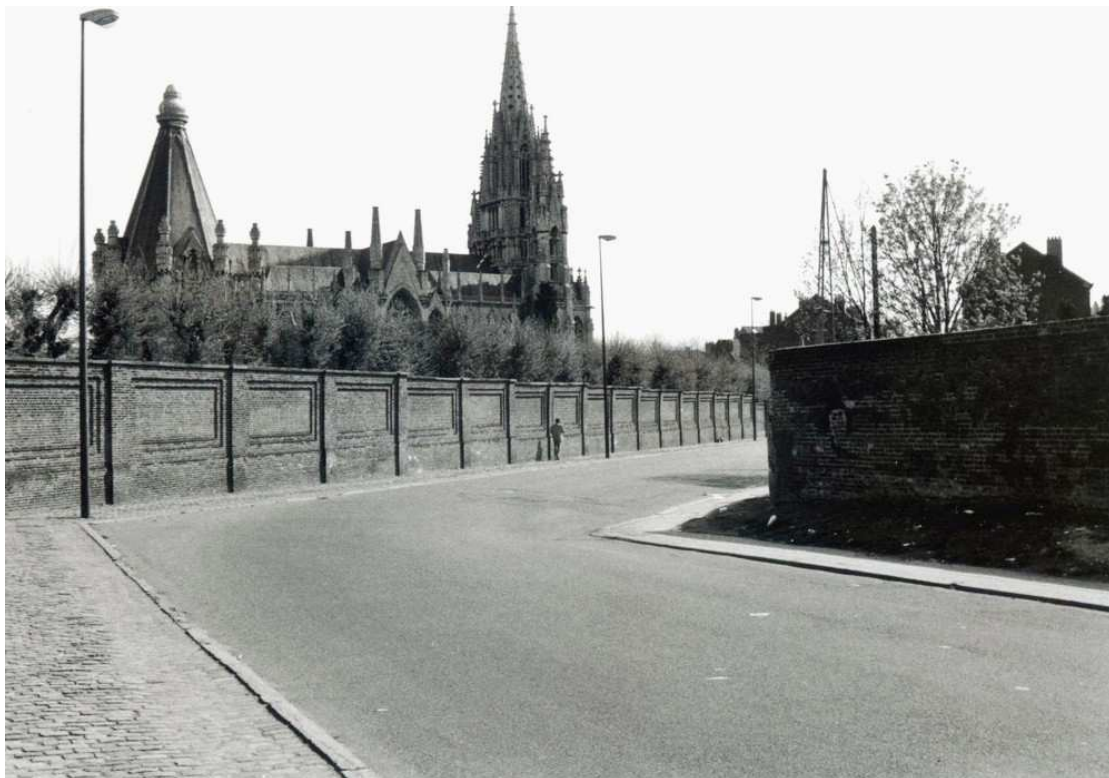
Site : <http://www.lesmaisonsdequartier.be/> - <http://www.debuurthuizen.be/>

En nu nog een paar recentere zichten van deze wijk...
In de jaren 90 van vorige eeuw (foto's Eric Christiaens)

Leopoldstraat, zicht op de muur van het kerkhof van Laken en de Onze-Lieve-Vrouwekerk.

Het Mellery Complex anno 2013 (foto's M-H Struyf)

*Hoek Mellerystraat en
Desmaréstraat.*

*Binnenzicht van het
Mellery Complex*

*Zicht vanuit het Mellery
Complex op de ingang aan
de Desmaréstraat*

VILVOORDSESTEENWEG

Tussen Lakenbrug en Van Praetbrug,
Tussen Koninklijk Domein en vaart.

Wim van der Elst

*De westelijke kanaaloever ter hoogte van de gasfabriek voor de aanleg van het zeekanaal.
Foto Louvois 1899. Collectie Pierre Schacht.*

Het uitzicht van de westelijke kanaaloever is door de aanleg van het zeekanaal in de jaren na 1900 sterk gewijzigd.

De kleine Zenne of Leibeek, een afwateringskanaal dat op enkele meters parallel met de vaart liep en via de duiker van de Drie Gatén in Neder-Heembeek eronderdoor in de Zenne uitmondde, is verdwenen. Het waterpeil van de vaart dat bijna gelijk met de berm kwam is enkele meters verlaagd om de sluis van de Drie Fonteinén te kunnen elimineren. Daartoe werden langs beide oevers loodrechte bakstenen muren opgetrokken die bij het naderen van de Laken- en Van Praetbrug nog hoger werden om schepen te kunnen laten doorvaren zonder de bruggen te moeten openen. De oostelijke oever kreeg een industrieel karakter, met de Visserie Belge, de elektriciteitscentrale en de gasfabriek van de Stad Brussel, de

kachelfabriek van Godin, en kreeg de toepasselijke naam Werkhuizenkaai. Maar de westelijke oever grensde aan het Koninklijk Domein dat Leopold II had laten afzetten met een ononderbroken ijzeren hekken. Sinds 12 juni 1927 reed hier langs de kant van het domein de tram 47 naar Heembeek, naast een kasseibaan die maar breed genoeg was om twee auto's te laten kruisen, en een strook tot aan de vaart zelf die maar moeilijk als fiets- of wandelpad kon bestempeld worden. De oude foto toont de toestand omstreeks 1956.

Foto : Collectie Daniel Van Kriekinghe.

In de Brusselse gemeenteraad van 1 februari 1955 klaagt Fernand Brunfaut de schandalige toestand sinds 15 jaar al aan. Tijdens de oorlog zijn delen van de kanaaloever gebombardeerd. Ganse stukken zijn ingestort en slechts afgezet door enkele paaltjes met ijzerdraad tussen. Er is bijna geen verlichting, het is een gevaar voor voetgangers en fietsers. De burgemeester zegt dat de steenweg deel uitmaakt van de grote wegenis en door de Staat moet hersteld worden, temeer daar ook de herstelling van oorlogsschade ten laste van de Staat valt. Schalckens treedt Brunfaut bij maar voegt er aan toe dat met het oog op de Wereldtentoonstelling van 1958 men de steenweg zou moeten verbreden met een 10 meter en daartoe het akkoord bekomen van de Koninklijke Schenking. Dat is bijna onmogelijk door het aanzienlijk niveauverschil met het park repliceert de burgemeester. De Saulnier zegt dat er een plan bestaat om tram 47 te vervangen door een autobus en dat zou toelaten de weg te verbreden.

Op 25 juni 1956 staat er inderdaad een vraag van de MIVB om tram 47 te vervangen door een bus op de agenda. Dat zal toelaten om de steenweg te verbreden. Schalckens waarschuwt dat enkele maanden tevoren nog een auto daar in de vaart gereden is en men die maar verschillende dagen later opgemerkt heeft... Wat een gevaar voor een autobus! Men zou die beter langs de Werkhuizenkaai laten rijden (wat tegenwoordig het geval is met de enkele bussen 47 die nog rechtstreeks van Heembeek tot in het centrum rijden). Thielemans stelt daartegenover de oude wens van de Mutsaard om de 47 langs de Vuurkruisenlaan naar de Dikke Linde en van daar via de Koninklijk Parklaan en Koninginnelaan naar de Lakenbrug te laten rijden...

Op 21 januari 1957 interpelleert Schalckens. Enkele dagen tevoren is er weer een auto in de vaart gereden en zijn er twee doden gevallen. De oever ligt er nog bij zoals in 1944 met over 50 meter alleen een afsluiting met ijzerdraad... Zo mag men daar geen autobus laten rijden. Wie is verantwoordelijk? Deschuyffeleer zegt dat voor de kaaimuren de NV Zeekanaal en Haveninrichtingen verantwoordelijk is. Maar de gevaarlijke toestand is veroorzaakt door bombardementen van 1944 en is dus oorlogsschade. Al jaren wordt aangedrongen bij het Ministerie maar er worden geen gelden ter beschikking gesteld.

Schepen Mertens zegt dat men betonnen stootbanden zal aanbrengen over de ganse lengte en de weg verbreden zodra de tramsporen zijn weggenomen. Maar dat kan nu nog niet omdat de MIVB niet genoeg bussen ter beschikking heeft. De laatste tram 47 reed uiteindelijk op 1 juli 1957 en werd opgevolgd door bus 47.

Op 9 mei 1960 is de weg op 13 meter breed gebracht maar het wegdek ligt er erbarmelijk bij. Jonckheere klaagt dat aan. Door het druk verkeer van auto's en vrachtwagens zijn er overal putten en kuilen die bij regen vol water blijven staan en waardoor voetgangers en fietsers met slijk bespat worden. Het fietspad in as is uiterst gevaarlijk. Over een afstand van 70 m is de kanaaloever nog steeds niet hersteld en is de enige afsluiting een ijzerdraad tussen verroeste palen. Schalckens treedt hem bij en zegt dat hij met de andere vertegenwoordigers van de Stad in de beheerraad van de Haveninrichtingen al jaren aangedrongen heeft op herstelling en dat ze nu eindelijk 3 miljoen ervoor in het budget voorzien hebben. Schepen Merten verheugt zich erover maar zegt dat voor de wegenis zelf er nogmaals met klem zal geprotesteerd worden bij het Bestuur der Wegen want het is de Staat die verantwoordelijk is voor het onderhoud.

We zien op de oude foto hoe men door de ijzeren spijlen van het hekken een zicht in het park had. Dat zou niet blijven duren. Op 25 juni 1956 stelt Schalckens vast dat men begonnen is aan een muur in plaats van een hekken. Dat zal nog enkele bomen meer verstoppen maar dat heeft geen belang... Op 21 januari 1957 hekelt Schalckens het ontbreken van een degelijke afsluiting langs de kant van het kanaal maar stelt vast dat men in twee-drie maanden een muur over 2 km heeft gebouwd

die 4 miljoen frank heeft gekost, langs de kant waar geen gevaar is. Brunfaut gaat nog verder : er bestond een hekken vanaf de spoorwegbrug langs de Vilvoordsesteenweg, de Van Praetbrug, de Van Praetlaan en de Koninklijk Parklaan waardoor de weggebruikers en wandelaars een mooi zicht hadden in het park, de vijvers, de bloemen en de bomen. Sinds enkele maanden heeft men dat verhinderd door metalen platen van 2,50 m hoog aan te brengen van in de Koninklijk Parklaan tot aan de Vilvoordsesteenweg. En nu is men bezig een afstotelijke muur van 3 m hoog te bouwen. Daardoor wordt een verbreding van de steenweg door inname van een strook van het Koninklijk Domein onmogelijk.

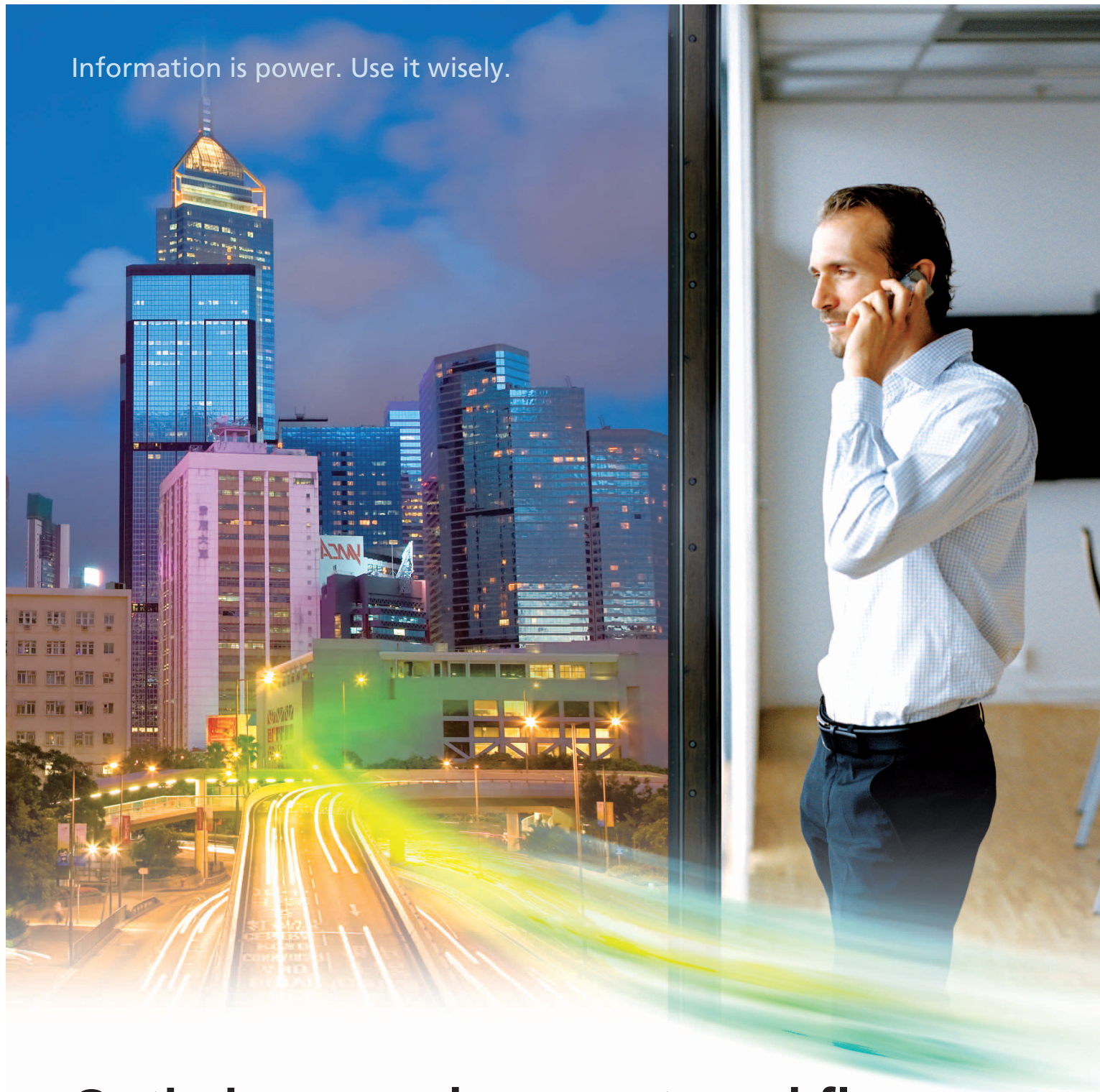
Thielemans komt op 9 mei 1960 nog eens terug op de lelijke muur. Niet alleen de bewoners van de wijk (Mutsaard) zijn verontwaardigd maar ook vreemdelingen moeten zich afvragen of de Koning zulke schrik heeft dat men hem zal komen bestelen. Het hekken van vroeger was veel eleganter en mooier.

Tot daar enkele bedenkingen van rond de tijd van de oudste foto. De recentere toont de steenweg kort na de laatste heraanleg want de boompjes die men er geplant heeft zijn nog klein. Het wegdek zelf is versmald. Er is een breed voetpad gekomen, een gescheiden fietspad, de afsluiting op de rand van de vaart is hersteld of vernieuwd. Sindsdien is men nog verder gegaan en heeft men zelfs de kanaalmuren zelf grondig gereinigd. Maar de lelijke muur van het domein is er nog altijd...

Heraangelegde weg. Foto : Collectie Daniel Van Kriekinghe.

Information is power. Use it wisely.

Optimise your document workflow and move your business forward

By connecting efficiency with increased productivity,
Ricoh helps you to support your business growth

Moving Ideas Forward

RICOH

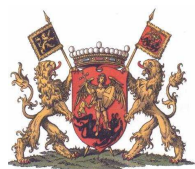
ricoh.be
Tel 02 558 22 11

IT Services Office Solutions Production Printing Managed Document Services

Kanaaloever. Gravuur Lefèbvre 1787.

Met de steun van de Stad Brussel

Met de steun van de

**VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE**